

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНОЛОГІЙ

CURRENT GLOBAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 1
Part 1

20 березня 2024 р.
March 20, 2024

м. Біла Церква, Україна
Bila Tserkva, Ukraine

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНОЛОГІЙ

CURRENT GLOBAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

Частина 1
Part 1

20 березня 2024 р.
March 20, 2024

м. Біла Церква, Україна
Bila Tserkva, Ukraine

УДК 37:082.2(06)

Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти і технологій: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Біла Церква, 20 березня 2024 р.): у 2 ч. Біла Церква: ЦФЕНД, 2024. Ч. 1. 59 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства в Україні та світі” з:

Адвокатське бюро “Михайла Притули”

Відокремлений структурний підрозділ “Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України”

Вінницький державний педагогічний університет ім. м. Коцюбинського

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Державний торговельно-економічний університет

ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Західноукраїнський національний університет

ЗВО “Львівський університет бізнесу та права”

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут овочівництва і баштанництва НААН України

Інститут продовольчих ресурсів НААН України

Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Київський національний лінгвістичний університет

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київський національний університет культури і мистецтв

Класичний приватний університет

Козелецький ліцей № 3

Комунальний заклад вищої освіти “Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського”

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Міжнародний гуманітарний університет

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України

Національна академія внутрішніх справ

Національна академія педагогічних наук України

Національна академія Служби Безпеки України

Національна дитяча спеціалізована лікарня “ОХМАТДИТ”

Національний авіаційний університет

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”

Національний науковий центр “Інститут судових експертиз імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса”

Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

Національний університет “Запорізька політехніка”

Національний університет “Львівська політехніка”

Національний університет “Одеська політехніка”

Національний університет водного господарства та природокористування

Національний університет охорони здоров’я України імені П. Л. Шупика

Національний центр “Мала академія наук України”

Приватний вищий навчальний заклад “Європейський університет”

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Сумський національний аграрний університет

Тернопільський національний педагогічний університет

ТОВ “Екоорганік”

Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ

Українська інженерно-педагогічна академія

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Хмельницький національний університет

Центральноукраїнський національний технічний університет

Чернівецький кооперативний фаховий коледж економіки і права

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти і технологій.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук, освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти), філологічних наук, архітектури та будівництва, права, економічних наук, публічного управління та адміністрування, управління та адміністрування (обліку і оподаткування; фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку; менеджменту; маркетингу; підприємництва та торгівлі), психологічних наук, медичних наук, біології та біохімії, механічної, електричної, хімічної інженерії та біоінженерії, аграрних наук та продовольства, технічних наук, електроніки, автоматизації і електронних комунікацій, інформаційних технологій, історії та археології, фізико-математичних наук, сфери обслуговування (готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації), фізичної культури і спорту, державного управління.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб’єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 1. PHILOLOGICAL SCIENCES	7
<i>Василенко О. В.</i> МЕДІАПРОСТІР УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	7
<i>Дашкова К. В.</i> МЕДІА-ДИСКУРС ЯК ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІАЛІНГВІСТИКИ	8
<i>Сива Л. О., Цимбаленко М. Ю.</i> ПРО ВАЖЛИВІСТЬ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СРЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ НА ФАКУЛЬТЕТІ СОЦІОЛОГІЇ.....	9
СЕКЦІЯ 2. УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ (ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ; ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК; МЕНЕДЖМЕНТ; МАРКЕТИНГ; ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ) SECTION 2. MANAGEMENT AND ADMINISTRATION (ACCOUNTING AND TAXATION; FINANCE, BANKING, INSURANCE AND STOCK MARKET; MANAGEMENT; MARKETING; BUSINESS AND TRADE)	11
<i>Акулюшина М. О., Швець В. О., Зотова Л. Г.</i> МЕТОДИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	11
<i>Бондар С. В.</i> ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУБ’ЄКТІВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ	13
<i>Дуда Г. З.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ.....	14
<i>Перепелюкова О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ РИЗИКІВ	16
<i>Рябініна Н. О.</i> ДЕРЖАВНИЙ ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ	17
СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ SECTION 3. ECONOMIC SCIENCES	19
<i>Алексова Л. А., Лис Л. М.</i> INSTAGRAM, ЯК ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ СПОЖИВАЧІВ.....	19
<i>Анцигін В. В.</i> ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	20

Афанасьєв К. М., Ганечко І. Г. РОЛЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ У ФОРМУВАННІ ТА УТРИМАННІ КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ БІЗНЕСУ.....	22
Ковценюк Г. В. ЕВОЛЮЦІЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК.....	23
Лінніков О. Ю. ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК КОМЕРЦІЙНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА “М’ЯКОЇ СИЛИ” У СУЧАСНОМУ СВІТІ....	25
Лукановська І. Р. ОНЛАЙН КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ І НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ.....	26
Проць Р. ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ КРИЗОВИМИ СИТУАЦІЯМИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	28
Пруненко Д. О., Коваленко Л. Б., Притула М. В. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ У СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	29
Федорович І. В., Кушина А. Я. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	31
Федорович І. В., Григорян Р. А. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	33
Федько А. В. ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У ВНЗ	35
Хома В. М., Лінніков О. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК В УКРАЇНІ	36
Шолом А. С. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ	37
СЕКЦІЯ 4. АНЕСТЕЗИОЛОГІЯ SECTION 4. ANESTHESIOLOGY.....	39
Ячник І. М., Карпенко Н. П., Метленко О. В., Реготун Р. В., Маркін Є. Л., Лисенко Є. А. ПАТОФІЗІОЛОГІЯ БІЛКОВОГО ОБМІНУ. ЧАСТИНА І.....	39
СЕКЦІЯ 5. МЕДИЧНІ НАУКИ SECTION 5. MEDICAL SCIENCES.....	45
Гуменюк Г. Л., Зайков С. В., Грицова Н. А. РЕЗУЛЬТАТИ КОМБІНОВАНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОТРЕКАТУ ТА МЕТИЛПРЕДНІЗОЛОНУ У ХВОРИХ НА САРКОЇДОЗ ЛЕГЕНЬ ІЗ ВІДНОСНОЮ РЕЗИСТЕНТНІСТЮ ДО ГЛЮКОКОРТИКОСТЕРОЇДНОЇ ТЕРАПІЇ.....	45

СЕКЦІЯ 6. БІОЛОГІЯ ТА БІОХІМІЯ SECTION 6. BIOLOGY AND BIOCHEMISTRY	47
<i>Моложон К. О.</i> ФІТОІНДИКАЦІЯ ВПЛИВУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПАРКУ НА БЕТА-РІЗНОМАНІТТЯ УГРУПОВАНЬ РОСЛИН ТРАВ'ЯНИСТОГО ЯРУСУ	47
<i>Павлишак Я. Я., Демко І.</i> СЕГЕТАЛЬНА ФРАКЦІЯ ФЛОРИ ДРОГОБИЦЬКОГО РАЙОНУ	48
СЕКЦІЯ 7. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 7. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	50
<i>Дідик Н. М.</i> СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ	50
<i>Дуб В. Г., Купчин С. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОПАНУВАННЯ ТРИВОГИ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ CONSONANCE THERAPY	51
<i>Кравченко В. Ю.</i> ЕНЕРДЖАЙЗЕР ТА АЙСБРЕЙКЕР – ПСИХОТЕХНІКИ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТІ....	53
<i>Спринська З. В., Сея М.</i> ТРИВОЖНІСТЬ ТА ЇЇ ВИДИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	54
<i>Спринська З. В., Дем'янчик Т. Г.</i> ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	56
СЕКЦІЯ 8. МЕХАНІЧНА, ЕЛЕКТРИЧНА, ХІМІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ SECTION 8. MECHANICAL, ELECTRICAL, CHEMICAL AND BIOENGINEERING	58
<i>Медвідь Х. Я., Кравич А. С.</i> ЕКСТРАКЦІЯ ЦЕРАЗИ З ЛИЧИНОК <i>GALLERIA MELLONELLA</i> ТА КУЛЬТУРИ <i>BACILLUS</i> <i>CEREUS</i> , ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНОЇ АКТИВНОСТІ ФЕРМЕНТУ З РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ	58

УДК 811.111

Василенко О. В.

к.пед.н., доцент, професор кафедри правничої лінгвістики,
Національна академія внутрішніх справ

МЕДІАПРОСТІР УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Мова характеризується динамічним характером і служить інструментарієм для задоволення комунікативних і пізнавальних потреб людини. Будь-які зміни у матеріальному чи духовному житті суспільства відображаються у мові через систему номінацій, що репрезентує ментальні установки носіїв мови. Виникнення нового слова чи стійкого сполучення слів зумовлено необхідністю відтворити у структурі мовного знака певної інформації чи “нового знання” про той чи інший предмет, явище, подію матеріального чи духовного світу людини.

Невичерпним джерелом поповнення лексичної системи мови є сучасний медіапростір, який репрезентує публіцистичний стиль мовлення сучасної української мови. Завдяки широким можливостям реалізації мовного потенціалу з'являється багато слів і словосполук, покликаних якомога точніше відтворювати думку, погляди, розуміння автора і впливати на читача завдяки експресивності окремих мовних елементів, пропонувати авторське судження і таким чином формувати громадську позицію, ставлення до інформації.

Неологізмами (гр. *neos* “новий” і *logos* “слово”) вважають слова, а також їх окремі значення, вислови, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку й новизна яких усвідомлюється мовцями (загальнономовні неологізми), або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські неологізми) [2, с. 377].

Виникнення неологізмів у мові мас-медіа, пов'язане з чинниками: 1) екстралінгвальними – демократизація суспільного життя; послаблення цензури і самоцензури; державний статус української мови; зміни в соціальній структурі суспільства; задоволення практичних потреб мовців; поширення моди на певні мовні форми; пошуки нових експресивних засобів вираження; 2) інтралінгвальними – системність мови; тенденції до ускладнення її структури, інтеграція і диференціація мовних елементів; принцип економії мовної енергії, лінгвальних засобів; надання переваги експресивним мовним формам тощо [2, с. 95].

Неологізми поділяються на лексичні й семантичні. Семантичні неологізми, тобто нові значення, які розвиваються в словах, уже наявних у мові (напр., *дах, меню, фанера, піратство*), частіше зустрічаються у текстах ЗМІ “тарілка” (у значенні “супутникова система”), “дударик” (той, хто танцює під чиюсь дудку), “придворний” (той, що служить інтересам влади, діє в інтересах уряду, адміністрації). Загалом неологізми виникають декількома шляхами: вони творяться з наявного в мові матеріалу властивими для даної мови словотвірними способами, інколи штучно, часто запозичуються літературною мовою з діалектів і з інших мов. За визначенням О. Сербенської, неологізми сучасної української мови можна поділити на такі групи:

1. Новотвори: з одного боку, творяться ситуативні лексеми-оказіоналізми, з іншого – okazіональні словосполучення у функції номенів.

2. Запозичення. На відкритість сучасного українського суспільства, розвиток економічних і культурних зв'язків України із західними країнами українські засоби інформації відреагували масовим запозиченням чужих слів: *арт-салон, брифінг, ваучер, відеокліп, діджей, екстрадиція, імідж, імейлик, креативний, попса, рімейк, топ-модель, гаджет, девайс*. Іншомовні запозичення становлять найчисельнішу групу серед неологізмів. Завдяки ЗМІ частина запозиченої лексики досить швидко освоюється, збагачується похідними утвореннями, граматикалізується.

3. Перерозподіл значень у жанрах і видах мовлення. Оновлення й поповнення лексичного складу української мови відбувається в результаті лексико-семантичної деривації слів, тобто у нових умовах функціонування слова набувають нових семантичних навантажень, напр.: *крутий, крутизна, круто, крутіший (багатий), тіль, тільова економіка*. Реальність

породжує для мови нові й нові об'єкти називання (предмети, поняття, ознаки, явища, відношення) й формує потребу в новотвореннях та запозиченнях лексем.

4. Відродження слів і висловів з минулого. У період утвердження державності країни й мови природним є прагнення до термінотворення на основі власної мови. Повернена, реабілітована лексика поповнила собою терміносистеми багатьох сфер гуманітарних наук, особливо суспільних, культури, освіти, виробництва, наприклад, повернулись окремі колись традиційні слова: *гімназія, гімназист, ліцеїст, бакалавр, магістр, акціонер, комерційний, оренда, меценат, гувернантка, чиновник, речник, віче* тощо [1].

Говорячи про початок XXI століття, фахівці відзначають виняткову “неогенність” цього періоду і так званий неологічний “бум”, який спричинило психологічне неприйняття забюрократизованої мови і природне прагнення виробити нові засоби вираження та форми образності. За дослідженнями, активний словник української мови за останні десятиліття змінився на 25%.

Отже, одним із елементів громадського життя, який активно реагує на суспільні процеси й віддзеркалює їх, є засоби масової інформації. У процесі розвитку суспільства, а також відкриття нових явищ у навколишньому світі виникають нові поняття, які потрібно називати. Багато таких нових слів, неологізмів, з'являється в мові в часи великих, докорінних перетворень у житті народу. Поява в сучасній українській мові значної кількості неологізмів – цілком закономірне явище, зумовлене насамперед соціальними і політичними змінами в суспільстві, розвитком науки, мистецтва, виробництва і техніки.

Список літератури

1. Сербенська О.А., Волощак М.Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. К.: Просвіта, 2001. 108 с.

2. Стишов О.А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця XX ст.: автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”. Київ, 2003. 33 с.

УДК 811.111'373

Дашкова К. В.

викладач, аспірант кафедри романо-германської філології та методики викладання
Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса, Україна

МЕДІА-ДИСКУРС ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІАЛІНГВІСТИКИ

Медіа-дискурс відноситься до мови та комунікації, які використовуються в медіа-повідомленнях, наприклад у газетах, на телебаченні, радіо та в соціальних мережах. Це передбачає аналіз слів, фраз і структури цих повідомлень, щоб зрозуміти основні переконання, цінності та ставлення, які передаються. Найзагальніша типологія мас-медійного дискурсу розподіляє його на види насамперед за типами самих медіа, тобто за каналами передачі інформації (Т.ван Дейк, Т. Добросклонська, Д. Крістал, М. Желтухіна, Н. Оломська, Ю. Шевлякова та ін.):

- дискурс преси (або дискурс друкованих ЗМІ);
- радіодискурс;
- дискурс телебачення;
- Інтернет-дискурс (під цим дискурсом розуміються всі електронні форми мас-медійної комунікації) [2].

Медіа-дискурс важливий для тлумачення ідеологій і прихованих смислів медіаконтенту, а також для розуміння його впливу на суспільство. Його можна вивчати за допомогою таких методів, як аналіз дискурсу та критичний аналіз дискурсу, які досліджують лінгвістичні засоби та макростратегії, що використовуються в медіа-комунікації. На медійний дискурс також впливає контекст, у якому він створюється, наприклад політичні сили, владні структури та правові рамки, які формують участь громадськості та формування громадської думки.

Традиційні тексти ЗМІ відрізняє від інших текстів певна періодичність і загалом короткий “термін дії”. Як правило, вони з'являються щодня і призначені для короткочасного

використання. Журналістські ЗМІ є об'єктом дослідження “традиційної” медіалінгвістики з вираженим фокусом на аналізі продуктів, а не процесів. Раніше лінгвістичні дослідження створення та рецепції текстів були рідкістю; аналіз нежурналістських засобів масової інформації (тобто радіо або фільмів) майже не зустрічається в цих медіалінгвістичних роботах і ще не був у центрі інтересів медіалінгвістики. Сьогодні ж існує вже достатньо велика кількість робіт присвячених аналізу медіа-дискурсу будь-якого типу та направленості.

Щодо газет, наприклад, є суттєві відмінності у їх версіях (друковані та онлайн-видання). Зараз друкована версія виходить зазвичай раз на день, тиждень або місяць, місце для написаного тексту обмежене кількістю сторінок, можна використовувати лише статичні картинки, реакції на тексти можливі лише у вигляді листів до редакції, і читачів лише іноді запрошують взяти участь у текстових повідомленнях або онлайн-опитуваннях [3].

У цьому аспекті онлайн-газети значно відрізняються від своїх друкованих версій: як правило, вони постійно оновлюються; можна інтегрувати не лише письмові тексти чи статичні зображення, але й відео, інтерактивну інфографіку тощо. Також важлива можливість відреагувати на текст новини: наприклад, написавши коментар, натиснувши кнопку “подобається”, поширивши контент у соціальних мережах тощо. Таким чином, жанрова система текстів ЗМІ є динамічною, рухливою, гнучкою та множинною структурою. Саме у цьому і полягає складність її дослідження. Еволюційний розвиток сучасної теорії жанрів загалом, а в лоні жанрової системи зокрема, проходить відповідно до закону наступності, спадковості. Практична діяльність медіа презентує нові форми висловлення авторської думки, які є не лише результатом зовнішніх упливів із суміжних із журналістикою сфер, а наслідком внутрішнього розвитку, взаємопереходу та взаємодіяльності жанрів [2].

Постійний розвиток ЗМІ передбачає величезне розширення галузі медіалінгвістики, яка нині більше не займається виключно журналістськими ЗМІ. Це дає змогу проводити більш об'ємні та конкретні лінгвістичні дослідження у галузі медіалінгвістики.

Список літератури

1. Голік О.В. Жанрова система друкованих ЗМІ: новітні підходи до класифікації та перспективи розвитку. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2386>
2. Мірошніченко І.Г. Сучасні підходи до типології мас-медійного дискурсу. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/9998/1/Miroshnychenko.pdf>
3. Martin Luginbühl. Media Linguistics: On Mediality and Culturality. 10plus1, Living Linguistics, Issue 1, 2015

Сива Л. О.

старший викладач КНУ імені Тараса Шевченка

Цимбаленко М. Ю.

старший викладач КНУ імені Тараса Шевченка

ПРО ВАЖЛИВІСТЬ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ НА ФАКУЛЬТЕТІ СОЦІОЛОГІЇ

У наш час в епоху світового наукового і професійного співробітництва, коли англійська мова грає роль провідної мови як для спілкування, так і для поширення знань, потреба у вивченні англійської мови для спеціальних цілей (ESP) актуальна, ніж будь-коли раніше. Щоб мову міжнародного спілкування опанувувало дедалі більше українців, 22 листопада 2023 року Верховна Рада проголосувала за законопроект про статус і застосування англійської мови в Україні як мови міжнародного спілкування в публічних сферах суспільного життя для підвищення рівня конкурентоспроможності, інвестиційної та туристичної привабливості країни. В результаті англійська мова для спеціальних цілей перетворюється в один з найважливіших напрямків вивчення англійської мови.

ESP викладається майже у всіх університетах світу. За програмою ESP студент може зосередитися на предметі, тому що неможливо вчити мову у відриві від реального використання. Англійська мова

повинна бути представлена у справжньому контексті для того, щоб студенти могли розуміти як функціонує мова, яку вони повинні будуть використовувати в профільній галузі [4, с. 131]. Факультет соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка не є винятком. Академічна мобільність надає можливість студентам і аспірантам факультету соціології брати участь у різноманітних міжнародних навчальних або навчально-дослідницьких програмах в рамках грантової програми ЕС Еразмус+, зокрема за напрямом KA1 – індивідуальна навчальна мобільність. Розумне поєднання ESP і EGP (англійська мова для загальних цілей) – ось, що необхідно сучасному фахівцеві. Англійська мова для конкретних цілей – це впізнавана діяльність у більш широких професійних рамках викладання англійської мови, що передбачає розробку навчальних програм і матеріалів, а також їх презентацію і подальшу оцінку [1].

З іншого боку, ESP – це спосіб навчання англійської мови за допомогою методу апроксимації для конкретної мети, що означає, що ESP приводить у відповідність ту галузь, якої потребують студенти [2, с. 48]. Тому основними завданнями вивчення англійської мови для соціологів є підготовка студентів до природної професійно-орієнтованої комунікації в усній і письмовій формах, переорієнтування студентів у психологічному плані на сприйняття іноземної мови як зовнішнього джерела інформації й засобу комунікації; навчання студентів вбачати в англійській мові засіб одержання, розширення і поглиблення системних фахових знань, а також засіб самостійного підвищення своєї професійної кваліфікації; розкриття перед студентами потенціалу англійської мови як можливості розширення власних англомовних компетенцій зі спеціальності.

Що стосується більш широкого визначення ESP, Хатчінсон і Уотерс теоретизують: ‘ESP – це підхід до викладання мови, в якій усі рішення щодо змісту та методу базуються на причині навчання учня’ [5]. Тому студенти-соціологи мають вміти правильно відтворювати професійні терміни, що складають лексичний базис дисципліни; знаходити синоніми й антоніми в рамках термінологічного мінімуму; правильно застосовувати граматичні структури, які притаманні текстам з фаху, слухати і розуміти необхідну інформацію в іншомовних друкованих та електронних джерелах з фахової тематики, виступити з короткою доповіддю за тематикою, додержуючись елементарних правил презентації та висловлювати свою точку зору з фахової проблеми, наводячи аргументи ‘за’ і ‘проти’.

Термін ‘специфічний’ в ESP стосується конкретної мети вивчення англійської мови. Студенти підходять до вивчення англійської мови через галузь, яка вже відома і актуальна для них. Це означає, що вони можуть використовувати ESP відразу ж у своїй роботі і навчанні завдяки тому, що вони вивчили в аудиторії [5, с.67]. ESP оцінює потреби та інтегрує мотивацію, предмет і зміст для оволодіння відповідним навичкам. Тому студенти першого курсу вивчають загальні теми, пов’язані з соціологією та її галузями, наприклад, ‘Соціологія як наука’, ‘Як стати соціологом в англомовних країнах і в Україні?’, ‘Відомі соціологи’, ‘Де працюють соціологи?’.

Огляд досліджень показує, що EGP зосереджується на загальних здібностях студентів до англійської мови, в той час як ESP фокусується на конкретних навичках і потребах студентів, заснованих на детальному аналізі їх професійних/академічних здібностей.

Список літератури

1. Білецька І.О. Англійська мова для спеціальних цілей: особливості і переваги. URL: http://176.98.75.236/bitstream/6789/8674/1/Anglijska_mova_dlya_specialnyh_cilej.pdf
2. Горун Г. Особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням студентам у галузі права. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей / укладач: І. Ю. Сковронська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 136 с. С. 48-54.
3. Олендер К.П. Англійська мова для спеціальних цілей (ESP): особливості та перспективні напрями розвитку підходу. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17545/2/Conf_2016_Olender_K_P-English_for_specific_300-301.pdf
4. Carver, D. Some propositions about ESP. The ESP Journal, 2, 1983. pp. 131-137
5. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A learning-centered approach. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 183 p.

СЕКЦІЯ 2

SECTION 2

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ (ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ;
ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК;
МЕНЕДЖМЕНТ; МАРКЕТИНГ; ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ)
MANAGEMENT AND ADMINISTRATION (ACCOUNTING AND TAXATION;
FINANCE, BANKING, INSURANCE AND STOCK MARKET; MANAGEMENT;
MARKETING; BUSINESS AND TRADE)

УДК 658.1

Акулюшина М. О.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Національний університет “Одеська політехніка”

Швець В. О.

студентка ІДЗО,
Національний університет “Одеська політехніка”

Зотова Л. Г.

студентка кафедри менеджменту,
Національний університет “Одеська політехніка”

МЕТОДИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Війна – це соціально-політичне явище, що є найбільш гострою формою розв’язання суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, релігійних, територіальних та інших суперечностей між державами [1].

Криза на підприємстві, спричинена війною, не є традиційною кризою, з якою підприємства часто стикаються, а є довгою та “хронічною” [1].

Європейська Бізнес Асоціація в партнерстві з журналом “Управління персоналом” провела дослідження ринку праці України. Більшість компаній - учасників даного дослідження представляють міжнародний бізнес (54%) та працюють на ринку України більше 20-ти років, 46% компаній є представниками великого бізнесу, 44% середнього бізнесу та 10% малого бізнесу. 76% компаній зазначили, що їх компанія зазнала змін під час воєнного стану, які впливають на рішення щодо персоналу. Серед змін, які відбуваються в компаніях були визначені наступні: оптимізація бізнес напрямів (23%), переміщення (16%), реорганізація (12%), оголошено про зупинення діяльності на невизначений період (8%), закриття філій та відділень (7%). Ще 18% компаній взагалі не планують ніяких змін, а також, жодна з компаній учасниць дослідження не планує закриття компанії [2].

Управління в кризовій ситуації можна визначити, як процес роботи під тиском обставин таким чином, що дозволить керівникам аналізувати, планувати, організовувати, направляти і контролювати ряд взаємозалежних операцій при прийнятті швидких і раціональних рішень з невідкладних проблем, що виникли перед підприємством [3]. Антикризове управління підприємством – це комплексна система управління підприємством, що відрізняється стратегічним характером, направлена на усунення можливих і наявних проблем в його діяльності шляхом розроблення і реалізації спеціальної програми з використанням всього потенціалу сучасного менеджменту.

Аналіз поточного стану, фінансової стабільності та динаміка розвитку підприємства в умовах війни проводиться з використанням інструментів антикризової діагностики. Діагностику в умовах війни рекомендується розмежовувати в залежності від масштабів діяльності суб'єктів підприємництва [1]. Під час діагностики суб'єктів малого підприємства варто аналізувати такі показники, як виручка, рентабельність діяльності та наявність власних оборотних коштів.

Діагностика суб'єктів середнього підприємництва має бути вже більш повною і характеризувати всі сторони діяльності підприємства. Комплексний аналіз, має проводитись за наступними напрямками: оцінка стану виробництва та реалізації продукції; оцінка забезпеченості виробничими ресурсами; аналіз фінансових результатів; аналіз фінансового стану; оцінка ефективності фінансово-економічної діяльності. Під час діагностики суб'єктів великого підприємства варто застосовувати комплексний аналіз діяльності підприємства, моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства та проводити аналіз вартісно-орієнтованих показників [4].

Після проведення діагностики формується антикризова програма та стратегія. Після застосування ургентного антикризового управління, де швидко застосовуються антикризові заходи, без формування програми та стратегії, настає період адаптації та налагодження функціонування підприємства. Де застосовуються вже різні стратегії антикризового управління: стабілізація, скорочення витрат, маркетингові, фінансові тощо.

Серед методів антикризового ефективного управління в умовах війни є варіант виведення підприємства з кризового стану є заощадження коштів шляхом замовлення виробів і послуг. Такі замовлення провадяться на засадах аутсорсингу. Здійснюється передавання сторонньому підприємству чи індивідуальному виконавцю частини виробничих завдань або здійснення технологічних процесів на умовах субпідряду. Ціллю замовлень є використання зовнішніх ресурсів (трудових і виробничих) шляхом передавання підприємством частини бізнес-процесів стороннім виконавцям з метою заощадження коштів чи зменшення часу виконання. Аутсорсинг надає можливість підприємству заощаджувати на витратах, що підвищує його стійкість і конкурентоспроможність, рівень рентабельності бізнесу шляхом скорочення витрат на окремих етапах бізнес-процесу [6, 87с.]

Реінжиніринг, як ще один метод управління підприємством під час кризи. Полягає у перепроєктуванні бізнес-процесів підприємства за рахунок скорочення зайвих ланок та операцій в бізнес-процесах, зайвих витрат часу та інших ресурсів. Метою є різке підвищення показників ефективності діяльності, таких як продуктивність праці, час обслуговування чи виготовлення продукції, собівартість тощо [3, 119 с.]

Диверсифікація – це розширення сфери діяльності суб'єкта господарювання будь-якому напрямі, щоб не бути залежним від одного ринку, зазвичай даний метод застосовується на початку створення підприємства. Метою даного методу полягає об'єднання у межах однієї організації різних стадій виробництва та розподілу, різних видів діяльності задля суттєвої економії витрат [3, 119 с.]

Набір антикризових заходів є індивідуальним для кожного підприємства в залежності від стадії кризового процесу, галузі діяльності, розмірів, організаційно-правової форми [5].

Оцінка ефективності методів управління полягає у зміні найважливіших показників господарсько-фінансової діяльності за період антикризового управління в порівнянні з початком реалізації антикризових заходів та достатності змін для відновлення параметрів життєздатності підприємства [5].

Список літератури

1. Ватченко, Б., & Шаранов, Р. (2022). Антикризове управління підприємством в умовах війни. Економічний простір, (182), 38- 43. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-5>
Дослідження ринку праці України: веб-сайт. URL: <https://eba.com.ua/doslidzhennya-ryнку-pratsi-ukrayiny/>

2. Ковалевська А. В. 2016. Конспект лекцій з дисципліни “Антикризове управління підприємством” для студентів 5 курсу заочної форми навчання ЦПО та ЗН освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” галузі знань 0305 Економіка та підприємництво напряму підготовки 6.030504. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 140 с.

3. Шаранов Р.С. 2021. Алгоритм антикризового управління підприємства. Центральнотраїнський науковий вісник. *Економічні науки*. № 6(39), 288–296. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6\(39\).288-296](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2021.6(39).288-296)

4. Васечко Л. І. 2018. Антикризове управління як інструмент попередження загрози банкрутства підприємства. *Ефективна економіка*. № 8. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6484> (дата звернення: 09.01.2024).

5. Войтко С. В., Мельниченко А. А. 2021. Лідерство та антикризовий менеджмент : підручник. Київ : Політехніка. КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 194 с.

УДК 338.48

Бондар С. В.

аспірантка кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Державного торговельно-економічного університету

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Стан готельного бізнесу України наразі в цілому характеризується процесами адаптації функціонування до умов та безпосередньо в умовах воєнного стану. Окрім того, у 2020-2021 рр. надзвичайний вплив мала світова пандемія COVID-19. Вплив якої на обсяги надання готельних послуг був надзвичайно негативним. В середньому на 30% та більше відсотків зменшились обсяги надання готельних послуг у період пандемії в порівнянні до періоду її початку. Проте, така ситуація дала поштовх суб'єктам готельного та туристичного бізнесу до пошуку інструментів та засобів зменшення впливу пандемії. Відтак, активізувалися різні інноваційні процеси пов'язані із безпечністю перебування в готелях та цифровізацією.

Враховуючи особливості туристичного та готельного бізнесу, споживачі орієнтуються на

- унікальність продукту, отримання вражень, що спонукає суб'єкти бізнесу на створення нових продуктів, для чого необхідно використовувати дослідницькі інновації
- корисність продукту, що потребує спільних інновацій (готель-ресторан, готель-туристичне підприємство, готель-івент-агенція, готель-корпоративна структура);
- технологічність продукту та формування відчуттів комфорту та захищеності – інтерактивні послуги, передбачення потреб споживачів, надання персоналізованої інформації, обмін досвідом

Досягнення зазначених потреб споживачів може забезпечитися врахуванням та використанням різних цифрових інструментів, які, в свою чергу, можуть принести достатню ефективність в рамках існуючої в закладі цифрової стратегії. Зважаючи на сучасну ситуацію в Україні для готелів стратегії цифровізації є надзвичайно необхідною та дієвою через:

1. Підвищення ефективності операційних процесів. Безумовно цифровізація спрощує операційні процеси, тим самим зменшуючи витрати та покращуючи ефективність діяльності.

2. Можливості у підвищенні конкурентоспроможності. Завдяки впровадженню цифрових технологій суб'єкти готельного бізнесу отримують додаткові конкурентні переваги для залучення та утримання гостей. Так, наприклад, різні цифрові ініціативи сприятимуть покращенню привабливості, комфорту та зручності для гостей.

3. Прагнення споживачів та покращення клієнтського досвіду, оскільки через цифрові рішення, контент соціальних медіа – зацікавленість у послугах та процеси бронювання і перебування для гостей стають більш зручними та персоналізованими.

4. Наявність, розвиток та стимулювання до масштабізації технологічної інфраструктури. Зараз наша країна активно розвивається в сфері технологій та має великий потенціал для цифрової трансформації у різних галузях, включаючи готельний бізнес.

Процес формування і реалізації стратегії цифровізації готелю може підлягати впливу різних факторів, зокрема:

1. Стратегічні та тактичні цілі готелю – цифрова трансформація повинна відповідати стратегічним цілям і місії готелю, і враховувати його конкурентні переваги та специфічні потреби ринку.

2. Внутрішні ресурси та здібності – цифрова трансформація може вимагати наявності певних технічних, фінансових та людських ресурсів для її успішної реалізації.

3. Конкурентні умови, кон'юнктура ринку та тенденції – аналіз конкурентного середовища та тенденцій галузі допоможе визначити можливості та загрози, а також інноваційні підходи до цифрової трансформації.

4. Потреби та очікування гостей – розуміння потреб та очікувань гостей може допомогти готелю визначити, які цифрові ініціативи будуть найбільш ефективними для поліпшення досвіду.

5. Законодавство та регулювання – деякі аспекти цифрової трансформації можуть підпадати під законодавчі та регуляторні вимоги, тому важливо враховувати їх при формуванні стратегії.

6. Технологічні інновації та технологічний ландшафт – розвиток технологій швидко змінюється, тому важливо слідкувати за інноваціями та адаптуватися до них для забезпечення конкурентоспроможності.

Отже, при врахуванні зазначених факторів в процесах формування, реалізації та моніторингу стратегій цифровізації суб'єктів готельного бізнесу можна досягти значної ефективності їх діяльності.

Список літератури

1. Köseoglu, M. A., Altin, M., Chan, E., Aladag, O.F. What are the key success factors for strategy formulation and implementation? Perspectives of managers in the hotel industry. 2020. International Journal of Hospitality Management. 89. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102574>

2. Zaragoza-Sáez, P., Marco-Lajara, B., Úbeda-García, M., Manresa-Marhuenda, E. Exploratory and co-exploratory innovation. The mediating role of digitalization on competitiveness in the hotel industry. Technological Forecasting and Social Change. 2023. 199. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.123069>

УДК 336.1

Дуда Г. З.

аспірант кафедри фінансів

Державний торговельно-економічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Питання ефективного управління та використання державних видатків є важливим в умовах економічних перетворень задля забезпечення зростання національної економіки. Видатки бюджету є основним інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Бюджет є одним з основних інструментів регулювання соціально-економічних процесів. Згідно із Бюджетним кодексом України, видатки бюджету це кошти, спрямовані на виконання

бюджетних програм, передбачених відповідним бюджетом. До таких видатків не належать: погашення боргу, надання кредитів з бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів, повернення надміру сплачених до бюджетів сум податків та зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування [1].

Для стимулювання економічного зростання в умовах обмежених фінансових ресурсів необхідним є спрямування видатків на пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку країни. Необхідним є формування бюджетної політики на основі засад, що передбачають стабільність, передбачуваність податкового регулювання, обмеження бюджетного дефіциту та державного боргу, формування бюджету з урахуванням прогнозу основних фінансово-економічних показників, що покладені в основу бюджетного планування. Розподіл бюджетних коштів повинен ґрунтуватися на принципах доцільності та обґрунтованості спрямування.

Важливим є поглиблення підходів щодо ідентифікації критеріїв ефективності бюджетних видатків і визначення напрямів посилення дієвості вітчизняної бюджетної політики [2, с. 201]. До основних критеріїв слід відносити забезпечення макроекономічної стабільності та створення стимулів для економічного зростання, покращення добробуту населення. Для цього є необхідним проведення оцінювання впливу бюджетних видатків на економічний розвиток та здійснення аналізу ефективності бюджетних видатків за напрямками спрямування, враховуючи зміни ситуації в конкретній сфері суспільства (освіта, наука, охорона здоров'я).

Суттєвою перешкодою здійснення ефективного управління видатками є складність вимірювання ефективності діяльності розпорядників бюджетних коштів. Показники бюджетних програм плануються в більшій мірі тими ж учасниками бюджетного процесу, які є виконавцями таких програм. Виділення бюджетних видатків на наступний бюджетний період повинно залежати від ефективності використання таких видатків у попередньому періоду. Також можливим є використання методу порівняння схожих бюджетних програм для визначення їх ефективності. Необхідне посилення відповідальності розпорядників за неефективне використання коштів; неефективні програми потребують скорочення.

Особливої актуальності дослідження ефективності бюджетних видатків набувають в умовах воєнного стану. Важливим є удосконалення теоретико-методологічних та практичних основ формування видаткової частини бюджету з урахуванням пріоритетності вирішення завдань розвитку країни в умовах воєнного стану.

Значну частку в структурі видатків Державного бюджету України становлять видатки на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу. Унаслідок зростання видатків та одночасного зменшення рівня податкових надходжень посилились ризики фінансової стійкості державного бюджету та значно збільшився дефіцит [3, с. 26].

Інституційне середовище бюджетного планування не може бути сталим. Воно повинне мати властивість трансформації внаслідок змін у соціальній, економічній та публічній сферах. Воєнний стан в країні вплинув на зміни в усіх сферах діяльності, відповідно, інституційне середовище формування бюджету також має адаптуватися до нових умов [4, с. 105]. Своєчасне прийняття управлінських рішень щодо формування видатків бюджету сприятиме збалансованості бюджету та ефективності регулювання соціально-економічними процесами країни.

Варто зазначити, що необхідним є відновлення затвердження Бюджетної декларації на середньострокову перспективу (3 роки), який є важливим стратегічним документом.

Подальші дослідження щодо ефективності бюджетних видатків пов'язані із розробкою методики вимірювання та оцінювання ефективності діяльності розпорядників бюджетних коштів. Бюджетні видатки повинні адаптуватися до соціально-економічних перетворень, пріоритетів суспільного розвитку та інших зовнішніх чинників. Оптимізація державних видатків повинна здійснюватися в комплексі із заходами спрямованими на отримання доходів бюджету.

Список літератури

1. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Пасічний М. Д. Пріоритети підвищення ефективності видатків бюджету. *Проблеми економіки*. 2018. № 3. С. 201–209.
3. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 4. С. 19–31.
4. Chugunov I., Liubchak I. Institutional framework for budget planning. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 6. S. 99-109.

УДК 33.338.2

Перепелюкова О. В.

д.е.н., доцент

доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ РИЗИКІВ

Сучасний розвиток малого бізнесу в Україні переживає складний етап, який зумовлений безпековими умовами його функціонування. Після подій лютого 2022 року більшість підприємств в регіонах активних бойових дій та територій тимчасової окупації, змушені були змінити своє місце розташування в більш спокійних регіонах для продовження своєї діяльності. Умови ризику та загроз підсилюють роль малого бізнесу як більш мобільного та адаптивного до нових умов функціонування в порівнянні з великими підприємствами. В розвинених країнах саме малий бізнес вважається ознакою прогресивного розвитку та стабільності в суспільстві, оскільки він є основою інноваційного розвитку та сприяє зростанню економічного потенціалу держави. Саме в умовах невизначеності підвищення рівня потенціалу розвитку малого бізнесу стає шляхом виходу з економічної кризи та повоєнного відновлення держави. Малий бізнес сприяє розвитку економіки держави за рахунок створення нових робочих місць, збільшує рівень податкових надходжень до бюджету. На сьогодні підтримка малого бізнесу є одним з ключових завдань державної політики в повоєнному відновленні держави.

Саме малий бізнес є основою формування гнучкої ринкової економіки впливає на інноваційний потенціал та привабливість регіонів та держави для інвесторів. Загалом в економічній науці виокремлюють різні підходи щодо вивчення процесів розвитку малого бізнесу, а саме:

- аналіз економіко-політичних умов функціонування підприємств;
- оцінка можливості функціонування підприємств в існуючих інституційних умовах;
- аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємств.

Малий бізнес найчастіше стикається з проблемою обмеженості фінансових ресурсів, що негативно впливає на здатність їх виконувати виробничі завдання. Оскільки масштаби діяльності таких підприємств є обмеженими, може виникати залежність від постачальників та споживачів, що несе додаткові ризики у разі припинення такої співпраці. Такі аспекти підкреслюють важливість стратегічного планування, яке включає оцінку ризиків та ймовірність їх настання, що дозволить більш об'єктивно приймати управлінські рішення з метою мінімізації або усунення негативних наслідків.

Україна вперше стикається з такою складною безпековою ситуацією та загрозою з боку зовнішнього середовища, що негативно впливає на розвиток малого бізнесу. Бойові дії на території держави, тимчасова окупація частини територій та значні інфраструктурні

пошкодження промислових та житлових об'єктів призвели до занепаду економіки. Ті підприємства, які змогли релокуватися в більш спокійні регіони вимушені розпочинати свій бізнес в нових умовах. Для підтримки їх функціонування важливим є державна підтримка яка націлена на зниження податкових ставок, інформаційно-консультаційній допомозі для участі в грантових програмах та проєктах, фінансуванні створення нового бізнесу в нових умовах. Для підтримки підприємств, які переїхали, була розроблена відповідна державна програма, яка забезпечує допомогу у переміщенні виробничих потужностей, пошуку та підтримці працівників, налагодженні виробничих та логістичних процесів. Це допомогло перемістити 840 підприємств [2]. Не зважаючи на продовження бойових дій, вже сьогодні місцева влада розробляє відповідні програми та стратегії з відбудови територій в повоєнний період. Основний напрямок в цих програмах, окрім відновлення критичної та житлової інфраструктури, є розвиток малого бізнесу. Оскільки для повернення людей до звільнених територій необхідно забезпечити їм належні умови життя, які включають житлову, критичну інфраструктуру та можливість працевлаштування [1]. Саме малий бізнес за рахунок своєї мобільності та адаптивності зможе забезпечити відповідні потреби. Відбудова великих промислових підприємств потребує значних фінансових коштів та часу. Тому на сьогодні важливо застосовувати інтегрований підхід до розвитку малого бізнесу як в період бойових дій так і після їх завершення. Створення сприятливих умов для залучення інвестицій, зниження рівня корупції та бюрократії, спрощення процедур реєстрації підприємств та розумна податкова політика сприятимуть розвитку малого бізнесу та відновленню територій держави.

Список літератури

1. Аналітичний портал “Економічне відновлення України після війни”. [Електронний ресурс] / веб-сайт. –Режим доступу: <http://surl.li/bzqji>.
2. Релокації бізнесу. Інфографіка Опендатабот [Електронний ресурс] / веб-сайт. –Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>

УДК 338.24

Рябініна Н. О.

доктор філософії в галузі соціальних і поведінкових наук,
старший науковий співробітник, відділ економічних досліджень
Інститут продовольчих ресурсів НААН України

ДЕРЖАВНИЙ ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ

Прагнення органів внутрішнього державного контролю до системності та чіткості виконання повинно сприйматися економіко-фінансовою спільнотою не як репресивне покарання, а приводити до розуміння необхідності роботи державних контролюючих органів. Будь яка фірма, компанія чи корпорація працює на ефективний результат, а саме: зменшення використання ресурсної бази, оцінювання і уникнення ризиків, підвищення доходності, збереження активів, але дотримання нормативно-правових норм держави, прозорість ведення бізнесу та надійність фінансової звітності є шлях до виконання цілей і завдань сталого розвитку України. І тому, держава повинна виступати, як партнер, радник і помічник, на рівні довірливого діалогу, в руслі єдиної концепції соціально-економічного розвитку.

Національна система внутрішнього фінансового контролю побудована на основі єдиних складових, спрямованих на результат, а саме: стан внутрішнього середовища, постійний моніторинг, який базується на актуальних даних, управління та уникнення ризиків, захисту державного контролю, правдиве оприлюднення інформації. Держава робить рішучі кроки на шляху реформування роботи державних контролюючих фінансових органів. Децентралізація аудиту, довіра між владою та бізнесом, обґрунтовані критерії відбору та необхідності аудиту, співпраця органів контролю на всіх рівнях повинні бути пріоритетами в роботі державного управління. Щорічне комплексне звітування Кабінету Міністрів, яке базується на основі інформації всіх підрозділів внутрішнього аудиту держустанов та контролюючих органів, звіти Департаменту гармонізації ДВФК Міністерства фінансів України, які відповідають саме за економічні показники, оприлюднення даних Служби Державного фінансового контролю в межах Державної аудиторської служби України (ДАСУ), який здійснює контроль фінансів на місцевому і регіональному рівнях та на великих підприємствах, дають можливість оцінити реальний фінансовий стан економічної ситуації в країні. За 2022 рік, у порівнянні з 2020 роком, кількість заходів фінансового контролю збільшилася (10951 перевірок – 2020 рік, 13152 перевірки – 2022 рік), але це збільшення відбувається за рахунок перевірки та моніторингу державних закупівель. В той час інспекція фінансово-господарської діяльності зменшилася майже в 2 рази (929 перевірок – 2020 рік, 448 перевірок – 2022 рік).

Окремим питанням для обговорення є використання державних коштів: виконання бюджетів, прозорість та моніторинг державних закупівель, цільове використання бюджетних коштів на соціально-економічні напрями, відповідність нормативно-правової бази в ключі євроінтеграції. Згідно Звіту Державної аудиторської служби України за 2023 рік проведено 713 ревізій та перевірок і моніторингу закупівель – 395 перевірок. При перевірці ДАСУ виявлені фінансові порушення на суму 211 млрд. грн., з них за бюджетні кошти – 43.1 млрд. грн, на 867 об'єктах встановлені факти нецільових та незаконних витрат на суму 76,8 млрд. грн, із них за бюджетні кошти – 6.2 млрд. грн, на 81 об'єкті здійснено нецільове використання державних ресурсів на суму 383,7 млн. грн. За результатами перевірки забезпечено відшкодування та повернення коштів всього на 1,7% від суми загального обсягу порушень. За 2023 рік відкрито 381 кримінальне впровадження, пред'явлено 136 повідомлень про підозру, здійснено 52 заходи реагування, складено 110 протоколи про корупційні дії. [1]

Висновок. Тема фінансового контролю з боку держави на сьогоднішній день актуальна, тому що стосується кожного українця та соціально-економічного розвитку майбутньої країни. Чітке розуміння завдань та важливість проведеної роботи кожного окремого підрозділу контролюючих органів на всіх рівнях державного управління дасть можливість ефективному небайдужому ставленню до виконання зобов'язань. Обговорення проблематики розмежування дублюючих функцій Розрахункової палати України та ДАСУ є на часі. Як фінансовий контроль так і внутрішній аудит повинні зосередити увагу на головних пріоритетах: ефективне функціонування аудиторської системи та контроль за цільовим використанням і збереженням державних коштів (економія бюджетних коштів, оцінювання результативності фінансування з боку держави), виконання раціонального планування та бюджетних програм (нормативно-правова база та дотримання законодавства).

Список літератури

1. Державна аудиторська служба України. Результати діяльності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів за 2023 рік. 16.01.2024. <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3517>

УДК 658.8

Алексова Л. А.

викладач

Відокремленого структурного підрозділу “Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України”

Лис Л. М.

викладач

Відокремленого структурного підрозділу “Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України”

INSTAGRAM, ЯК ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ СПОЖИВАЧІВ

Соціальні медіа вибухнули як категорія онлайн-дискусій, де люди створюють контент, діляться ним, створюють закладки та мережі з величезною швидкістю. Усі типи соціальних медіа надають можливість презентувати себе та свої продукти динамічним спільнотам та людям, які можуть зацікавити [2].

Маркетинг соціальних медіа – це нова тенденція і швидко зростаючий спосіб, завдяки якому бізнес легко звертається до цільових клієнтів. Маркетинг соціальних медіа можна просто визначити як використання каналів соціальних медіа для просування компанії та її продуктів. Одним із засобів соціальних медіа є саме Instagram.

За даними Forbes, на сьогодні в Instagram понад 2 мільярди активних користувачів. А щодня додатком користується близько 500 мільйонів людей у всьому світі. Це одна з найпопулярніших соціальних мереж і водночас зручна платформа комунікації з великою аудиторією. Ну і, звичайно, ефективний рекламний майданчик.

Instagram - це не лише розвага цільової аудиторії, а і налаштування стратегії контенту, яка спонукає людей до покупки, дає змогу використовувати присутність торгового агента в Instagram для встановлення зв'язків і отримання цінних потенційних клієнтів.

Для того, щоб створити ефективну воронку контенту Instagram послідовно переміщуйте користувачів через етапи контенту на шляху до того, щоб стати клієнтами: по-перше, залучайте нових людей; по-друге, будуйте довіру та стосунки з підписниками; по-третє, перетворюйте підписників на клієнтів.

Щоб залучити нових підписників, необхідне використання емоцій та цікавості, щоб розширити нішу та аудиторію. Зокрема, використання популярних аудіо та Reels, щоб отримати вигоду від тенденції алгоритму демонстрування привабливого формату контенту для нових користувачів. Створюючи цікавий контент, запитайте себе: “Хтось поділиться цим із другом? Це змушує цільову аудиторію перестати гортати далі та додивитися мій контент?”. Алгоритм Instagram надає перевагу контенту з високою тривалістю перегляду та зацікавленістю.

Варто зміцнити зв'язки з наявними підписниками, використовуючи контент, орієнтований на цінності. Ділитися менш відомими порадами та тактиками - чудові способи “виховувати” підписників. Потенційні підписники можуть побачити одну з публікацій, поставити лайк, а потім відвідати профіль, щоб дізнатися більше про підприємство як про автора чи бізнес. Вони оцінюють, чи є контент цінним і, чи відповідає початковій публікації, яка їх привернула. Потрібно створювати контент, який резонуватиме цільову аудиторію та буде цінним, а алгоритм просуватиме його зацікавленій аудиторії. Збереження, поширення та залучення сигналізують Instagram про те, що люди вважають ваш контент цінним.

Важливим аспектом роботи в соціальній мережі Instagram є і створення продаючих контентів, які безпосередньо рекламуватимуть продукти та послуги підприємства, щоб налаштувати потенційних клієнтів на покупку.

Більшість використовує Stories для продажу, а Reels та каруселі — для збільшення кількості підписок. Важливо регулярно публікувати продаючий контент. Рекомендуємо закріпити допис з продажем у верхній частині профілю Instagram. Це дозволяє відвідувачам миттєво бачити, де можна придбати продукти чи послуги, коли переходять на профіль підприємства. Коли підписники прокручують обраний контент в Instagram, вони повинні зустріти чіткі заклики до дії, які підкажуть їм, як зробити наступний крок: відвідати магазин, реєстрація на вебінар, завантаження чек-листу тощо. Варто розробити шлях клієнта та спланувати його. Мета маркетолога — зрозуміти, чого хоче та потребує цільова аудиторія. Зверніть увагу на прямі та непрямі відгуки, які вона надає на платформах. Потім створіть контент, який вирішить ці проблеми або відповідь на ці запитання. Автоматизуйте генерацію потенційних клієнтів використовуючи інструменти, як ManyChat, щоб налаштувати робочі процеси та автоматизувати DM чи коментарі, коли люди взаємодіють з контентом. Алгоритм IG віддає перевагу обліковим записам, які надсилають один одному DM. Це припускає, що якщо люди надсилають повідомлення, вони мають активний зв'язок і хочуть бачити більше вмісту один одного. Тому, якщо хтось пише в Direct, завжди відповідайте. Ведіть розмови, які є цінними, а не просто розсилайте спам-посилання. Побудова стосунків за допомогою DM тренує алгоритм, за яким підприємство створює контент, який подобається потенційним клієнтам.

Список літератури

1. Касьяненко М. М. SMM: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ// SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT № 28
2. Riegner C. Word of mouth on the web: the impact of web 2.0 on consumer purchase decisions, Journal of Advertising Research, 47(4) (2007): 437-447
3. <https://wezom.com.ua/ua/blog/prodvizhenie-v-instagram>

Анцигін В. В.

магістрант кафедри туризму та готельного господарства
за спеціальністю 242 “Туризм і рекреація”,
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник:

Лисюк Т. В.

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри туризму та готельного господарства
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Волинська область – одна з небагатьох територій, де туристична діяльність з дотриманням усіх необхідних вимог дозволена під час повномасштабного вторгнення. Організація туризму та проведення різноманітних туристичних заходів, особливо під час війни, вимагає значних зусиль для забезпечення безпеки під час їх проведення. На жаль, наразі в Україні ніде не можна почуватися в цілковитій безпеці. У зв'язку з цим, при розробці туристичних маршрутів необхідно переконатися, що всі бомбосховища вздовж маршрутів функціонують, а також перевірити, чи є укриття в основних атракціях, обраних для туру. Особливу роль у цьому відношенні відіграють туристичні агентства та туристичні оператори, а також туристичні інформаційні та сервісні центри. До їх обов'язків входить підготовка умов

для подорожей, інформування та супровід туристів, надання їм необхідної допомоги в разі потреби, забезпечення дотримання норм і правил безпеки, захист туристів і забезпечення спеціальних заходів безпеки.

Регіон має велику кількість лісів і водойм, а також багату флору і фауну. Волинь підходить для освітнього, рекреаційного, етнічного, водного, екотуризму та мисливства. На Волині налічується 209 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі Шацький природний національний парк, 74 заказники (5 державного значення), 107 пам'яток природи (3 державного значення), 22 заповідні урочища, 5 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення, а також Ботанічний сад Волинського державного університету імені Лесі Українки [1]. Кліматичні умови регіону, великі приміські ліси, водойми, запаси торф'яних лікувальних грязей та відомі джерела мінеральної води сприяють розвитку туризму в регіоні. Волинь має величезний туристичний потенціал, який не повністю реалізується через повномасштабну війну [2]. Проте вже зараз стверджуємо, що Волинь впевнено рухається до того, щоб стати великим центром туристичної активності. Патріотичний запал мешканців та гостей регіону, а також їхні пожертви на користь Збройних Сил та тверда віра в нашу Перемогу є потужними стимулами рухатися в цьому напрямку швидше і впевненіше.

На сучасному етапі управління туристичних підприємств вкрай необхідно генерувати дані, які допомагають інтерпретувати поведінку туристів, відповідну статистику. Під інноваційним потенціалом розвитку туризму і рекреації регіону розуміють його спроможність здійснювати інноваційну діяльність у різних секторах туристичного бізнесу. У сучасну еру інформаційних технологій стає все більше важливий цифровий туризм. Зміни, що відбулися у сфері маркетингу в останні роки підтверджують що методи та механізми цифрового маркетингу розширилися, а традиційні методи вже не є ефективними в умовах сучасної великої цифрової революції. Методи цифрового маркетингу поширилися переважно в туристичному секторі Волині, що у свою чергу, зумовлює зміни в галузі, пов'язані з подорожами, бронюванням, святами та відпустками, які здійснюються через пошукові системи, онлайн-додатки, віртуальну реальність.

Інноваційний потенціал у сфері туризму і рекреації є визначальним для конкурентоспроможності регіону у короткостроковому періоді та впливає на формування і розвиток конкурентних переваг у довгостроковому періоді. Таким чином, інноваційний потенціал в туризмі регіону слід розглядати не лише як набір наявних різноманітних туристичних ресурсів, а й як джерело розвитку, тобто можливість їх ефективно використовувати. Інноваційний потенціал розвитку туризму і рекреації Волині охоплює усі структури (інноваційні підприємства, що застосовують інноваційні технології, джерела фінансування інноваційної діяльності, результати інноваційної активності, управлінців, менеджерів, які пройшли відповідне навчання, стажування) і ін.

На сьогодні дуже важливим є: створення багатомовних інформаційних систем у місцях, які відвідують туристи; приведення публічних знаків і символів у відповідність до визнаних міжнародних стандартів; проведення спеціалізованого навчання для працівників туристичних підприємств; демонстрація інформаційних відеоматеріалів різними мовами [3].

До повномасштабного вторгнення росії в Україну на Волині часто можна було зустріти туристів з інших країн. Зараз тут частіше можна зустріти вимушених переселенців з інших міст України. Громадський транспорт у Луцьку оголошує інформацію про найближчі укриття. Сирени попереджають про небезпеку в разі повітряної тривоги, щоб люди могли сховатися в бомбосховищах або підвалах.

Екскурсводи взяли на себе завдання надавати психологічну підтримку та розраду людям, які приїжджають на Волинь. Організували десятки безкоштовних екскурсій, щоб познайомити людей з містом, а також запустили проект “Проведи солдата на екскурсію”, який коротко знайомить з містом та його історією воїнів, госпіталізованих у Луцьку.

В рамках проекту “Луцьк+” розроблено 10 туристичних маршрутів, які включають найцікавіші локації міста та інших куточків Волині.

Під час війни важко робити довгострокові прогнози інноваційного потенціалу туризму та рекреації на Волині, оскільки багато факторів залишаються невідомими, проте існує велика медійна зацікавленість до регіону, яка може бути трансформована у туристичний бренд після нашої Перемоги.

Список літератури

1. Волинь унікальна. URL: <https://tourism.volyn.ua/tours3d> (дата звернення: 12.03.2024).
2. Луцьк. Приємне відкриття. URL: <https://www.visitlutsk.com> (дата звернення: 12.03.2024).
3. Дворська І. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? liga.net, 2022. URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (дата звернення: 12.03.2024).

УДК 005.92:339.137.2

Афанасьєв К. М.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу
Київського національного лінгвістичного університету

Ганечко І. Г.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів підприємства
Державного торговельно-економічного університету

РОЛЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ У ФОРМУВАННІ ТА УТРИМАННІ КОНКУРЕНТНОЇ ПЕРЕВАГИ БІЗНЕСУ

Складність та швидкість змін навколишнього середовища вимагають від сучасних підприємств ретельно працювати над розробкою своїх стратегій розвитку. Важливе місце в структурі стратегічних планів компанії займає операційна стратегія, оскільки саме вона у більшості випадків дає можливість досягти кращих результатів та вищої операційної ефективності у порівнянні з конкурентами. Існують певні особливості розробки операційної стратегії на підприємстві та ключові моменти, які дозволяють системно та якісно підійти до цього процесу.

Операційна стратегія - це загальна модель управління операціями, яка пов'язана із довгостроковим плануванням обслуговування клієнтів і бізнес-стратегії компанії [1].

Задачами операційної стратегії є підтримка маркетингової та бізнес-стратегії компанії в досягненні поставлених цілей, а також формування та утримання стійкої конкурентної переваги. В ієрархічній структурі підпорядкованості стратегічних рівнів компанії операційна стратегія знаходиться на рівні функціональних стратегій, оскільки на верхньому рівні формується корпоративна стратегія, яка визначає місію, цілі і задачі розвитку підприємства в довгостроковому періоді, на другому рівні традиційно розробляється бізнес-стратегія або конкурентна стратегія, яка деталізує корпоративну стратегію та описує, як саме мають досягатися поставлені цілі та задачі на верхньому рівні.

Конкурентна перевага формується у процесі поєднання ринкових можливостей, ключових компетенцій та стратегічних вікон. До ключових компетенцій відноситься все те, що компанія робить надзвичайно добре і що часто дає їй перевагу над конкурентами. Ринкові можливості є поєднанням обставин і часу, які дозволяють компанії вжити заходів для охоплення цільового ринку. Стратегічні вікна, у свою чергу, є тимчасовими періодами

оптимальної відповідності між ключовими вимогами ринку та конкретними можливостями компанії, яка конкурує на ринку.

Операційна стратегія підприємства, з однієї сторони, має опиратися на наявні ресурси та активи підприємства, а з іншої – враховувати ринкові тенденції, а також уподобання та вимоги споживачів на ринку. Під час розробки операційної стратегії має відбуватися процес стратегічного узгодження параметрів ринку (поведінка споживачів, результативність конкурентів) з існуючим ресурсним потенціалом підприємства.

Характеризуючи послідовність розробки операційної стратегії, доцільно розглянути чотириетапний підхід Хейса та Вілрайта [2]. На першому етапі відбувається ознайомлення з довгостроковими цілями компанії, які можуть бути представлені такими показниками як темпи росту частки на ринку, цільовий прибуток, рентабельність інвестицій (ROI) та іншими фінансовими метриками. На другому етапі досліджується маркетингова стратегія компанії у контексті досягнення корпоративних цілей (ринки продуктів/послуг чи відповідні сегменти, асортимент продукції / обсяг послуг, обсяги продажу, стандартизація чи кастомізація, інновації). На третьому етапі виявляються ті конкурентні чинники, завдяки яким компанія отримала замовлення на продукти або послуги від споживачів. Четвертий етап – це визначення структурних характеристик операцій, які узгоджуються одна з одною та відповідають способу, який компанія планує використовувати в конкурентній боротьбі.

Таким чином, успішна реалізація операційної стратегії залежить від стратегічного узгодження характеристик ринкового середовища з операційними ресурсами підприємства, а також від використання перевірених бізнесових практик / методик або принципів під час її розробки та формалізації. Завдяки цьому з'являється можливість формування конкурентної переваги бізнесу та її утримання протягом певного періоду часу.

Список літератури

1. Virtusa. Operations strategy. URL: <https://www.virtusa.com/digital-themes/operations-strategy> (дата звернення 10.03.2024).
2. Hayes, R.H., and Wheelwright, S.C. (1984). Restoring our Competitive Edge: Competing Through Manufacturing. New York, NY: John Wiley & Sons. 427 p.

Ковценюк Г. В.

аспірантка Національного наукового центру
“Інститут аграрної економіки”
викладачка вищої кваліфікаційної категорії
фінансово-економічних дисциплін
Чернівецький кооперативний фаховий коледж економіки і права

ЕВОЛЮЦІЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Одним із основних наповнювачів державного бюджету України являється податок на прибуток. Від розміру цього податку залежать стан та умови функціонування державного бюджету, стан та результати діяльності підприємств та економічна система країни загалом.

В сучасних нелегких умовах господарювання, стратегія податкової політики щодо податку на прибуток потребує вдосконалення, особливо в контексті намірів до євроінтеграції. Об'єктивне розкриття будь-якої проблеми та формування практичних рекомендацій неможливе без вивчення досліджень попередників.

Для України як держави, що прагне зайняти гідні позиції у світовому господарстві і стати повноправним членом європейської спільноти, питання дослідження еволюції податку на

прибуток підприємств являється актуальним для ефективного оподаткування прибутку через регулювання і стимулювання підприємницької діяльності.

Регулюючий механізм цього податку реалізується через диференціацію ставок оподаткування за різними видами діяльності платників і пільгове оподаткування виробництва пріоритетних товарів для тих напрямів формування і використання фондів, в яких зацікавлено суспільство. За допомогою податку на прибуток можна регулювати вибір тієї або іншої правової форми організації бізнесу; напрями розподілу прибутку (накопичення або споживання); розподіл трудових і матеріальних ресурсів між окремими сферами господарської діяльності; вибір методів фінансування інвестицій (самофінансування, залучені і позичкові засоби); розподіл і перерозподіл ВВП; темпи економічного зростання на макрорівні [1, с. 282].

Еволюція податку на прибуток сягає глибокої давнини так як кожен період розвитку суспільства має свою особливість. Спочатку податки існували у вигляді безсистемних платежів, які справлялися у натуральній формі, а після фінансової реформи, у 1898 році була введена система промислового податку за 4 класами місцевості та за розрядами підприємств. Був встановлений додатковий промисловий податок з капіталу і процентний збір з прибутків акціонерних та інших підприємств (0,15 % від суми основних фондів).

У 1918 році податкова політика України складалась із 4-х прямих (поземельний податок, основний промисловий податок, податок на приріст прибутку, податок на нерухоме майно) та 4-х непрямих податків. Проте наповнення дохідної частини бюджету українського казначейства за рахунок прямих податків було дуже “незначним”.

Прибутковий податок із споживчої кооперації та господарських органів громадських організацій був введений в 1923 році. Він сплачувався щоквартально із балансового прибутку за ставкою 35 % для споживчої кооперації і 25 % - для господарських органів громадських організацій [2].

Після реформи 1930-1931 рр. було встановлено відрахування від прибутку, яке становило для державних підприємств від 10 % до 81 % фактично отриманого прибутку. Така реформа мала негативні моменти адже диференціація відрахувань від прибутку ставила підприємства в нерівні економічні умови.

Чергова господарська реформа 1965 року передбачала перегляд взаємозв'язків підприємств із бюджетом. Існуюча система платежів до бюджету виконувала лише фіскальну функцію і не стимулювала виробництво. Тому для підприємств було встановлено плату за основні виробничі фонди й оборотні кошти. Вона сплачувалася з прибутку залежно від вартості виробничих фондів. Для деяких підприємств (які мали вигідніші умови для своєї діяльності) запроваджувалися фіксовані платежі (рента) та платіж з вільного залишку прибутку. Він розраховувався як різниця між загальною сумою прибутку, платою за виробничі фонди та рентні платежі і сумою відрахувань до фонду економічного стимулювання. Це на деякий час покращило фінансовий стан підприємств [3].

Період розвитку податку на прибуток з 1987 р. характеризується тим, що вилучення доходів підприємств ґрунтувалося на неподаткових платежах, зокрема у формі плати за ресурси (виробничі фонди, трудові та природні ресурси) і нормативних відрахувань із прибутку. Податкова політика підприємств була жорстко регламентована державою, адже встановлювався плановий обсяг отриманого прибутку і відповідні до нього обов'язкові платежі у бюджет [4, с.9].

З огляду на викладене вище, стає очевидним те, що процес еволюції податку на прибуток підприємств за період 1898-1987 рр. був досить складний та супроводжувався систематичними реформами, нерівними економічними умовами підприємств, відсутністю стимулів для виробничої діяльності через зростання ролі фіскальної функції тощо.

Список літератури

1. Мельник П.В. Податкова система : [навч. посібник] / П.В. Мельник ; [за заг. ред. П.В. Мельника, В.Л. Андрущенко, І.А. Прокопенко, Ю.В. Панура, О.С. Іванишина, Т.В. Турчак, Т.В. Смірнова, Ю.І. Турянського та ін.]. – К. : Кондор, 2014. – 698 с.
2. Становлення податку на прибуток в Україні. URL: <https://sumy.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-529478.html>
3. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ф. О. Ярошенко, В. В. Павленко, В. П. Павленко; за заг. ред. А. М. Подоляки. - К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2012. - 416 с.
4. Удосконалення оподаткування прибутку підприємств в Україні / Т. І. Єфименко, Л. Г. Ловінська, Є. В. Калюга та ін. ; за заг. ред. Т. І. Єфименко, Л. Г. Ловінської. – К. : ДННУ “Академія фінансового управління”, 2013. – 526 с.

УДК 339.9

Лінніков О. Ю.

студент 1 курсу магістратури факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМЕРЦІЙНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА “М'ЯКОЇ СИЛИ” У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Комерційна дипломатія та “м'яка сила” в сучасному світі взаємопов'язані та взаємозалежні. Під терміном “м'яка сила” розуміється здатність країни впливати на інших через привабливість її культури, ідеалів, політики та інших невійськових засобів [2, с. 112]. Дипломатія ж включає у себе весь комплекс засобів та методів забезпечення міжнародних відносин країни.

Саме “м'яка сила” та комерційна дипломатія є двома ключовими концепціями в сучасній міжнародній політиці та економіці. Обидва ці поняття відіграють важливу роль у формуванні зовнішньої політики країн і в їхніх взаємовідносинах з іншими державами.

Дипломатія та “м'яка сила” – два важливі дипломатичні інструменти, які використовуються державами для досягнення стратегічних цілей у міжнародних відносинах. Вони є ключовими компонентами зовнішньої стратегії і мають велике значення в сучасному світі. Саме тому доцільним є виокремлення деяких взаємозв'язків між комерційною дипломатією та “м'якою силою”.

По-перше, дипломатія в якості функціональної основи “м'якої сили”. Дипломати використовують свої контакти і вплив для просування “м'якої сили” своєї країни за межами її кордонів, наприклад, у сфері культури, освіти, мови і науки.

По-друге, “м'яка сила” включає культурний обмін, гуманітарну допомогу, освіту та інші елементи, які дипломатичні установи можуть використовувати для підтримки міжнародних відносин, врегулювання конфліктів і вирішення міжнародних проблем, тобто може виступати як дипломатичний інструмент [3, с. 85].

Також важливо зазначити, що комерційна дипломатія використовується для посилення “м'якої сили”. Дипломатичні місії та посольства відіграють важливу роль у просуванні культурних та освітніх ініціатив, економічних питань, які сприяють посиленню “м'якої сили” країни. Сприяють культурним обмінам, науковим дослідженням та іншій культурній, економічній, гуманітарній співпраці, а також розвитку питань торгівлі [1, с. 57].

Значну роль відіграє аспект міжнародних відносин як контекст для використання “м'якої сили” через дипломатію, адже у міжнародних відносинах важливо мати певний рівень

довіри та підтримки серед інших країн. “М'яка сила” допомагає зміцнити цю довіру, а дипломатичні зусилля сприяють побудові міжнародних партнерств і альянсів та полегшують реалізацію “м'якої сили”.

Зусилля з розвитку “м'якої сили” можуть допомогти дипломатичним місіям у досягненні їхніх цілей. Наприклад, культурні обміни та студентські програми можуть створити сприятливе сприйняття країн-донорів серед іноземців і сприяти дипломатичному процесу.

Отже, взаємозв'язок між комерційною дипломатією та “м'якою силою” в сучасному світі показує, наскільки важливо використовувати різні інструменти для досягнення міжнародних цілей і підтримки міжнародного миру та стабільності в питаннях економіки та політики.

Список літератури

1. Корнійчук Ю. Ю. Культура як “м'яка сила” в концепції зовнішніх відносин Джезефа Ная. *Культурологічний альманах*. № 5. С. 55–58.

2. Савон К. В. Вплив політики “м'якої сили” на імідж держави. *Актуальні проблеми політики*. 2021. № 66. С. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i66.715>

3. Святковська Ю. Ю. “М'яка сила” як інструмент зовнішньої політики держави. *Наукові праці. Політологія*. 2017. Т. 297, № 285. С. 83–87.

УДК 657.6

Лукановська І. Р.

к. е. н, доцент,

докторантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет

ОНЛАЙН КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ І НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

Сучасний світ цифрових технологій, де суб'єкти господарювання використовують ІТ в своїй діяльності, а електронна комерція поступово витісняє офлайн бізнес, впровадження й застосування онлайн контролю є необхідним і винятково важливим елементом сучасного управління. Він є ефективним інструментом забезпечення комунікації, координації та контролю в умовах територіальних обмежень, пов'язаних з військовими подіями, й формує більш ефективне внутрішнє середовище для процесів, які проходять під час господарювання. Йдеться не тільки про контрольну функцію, а й ті результати, які вона забезпечує, зокрема оперативне виправлення виявлених недоліків для досягнення належної результативності діяльності. Однак, впровадження онлайн контролю супроводжується рядом особливостей, які потребують, перш за все, ретельного вивчення та адекватного нормативно-правового регулювання.

Онлайн контроль внутрішньогосподарських процесів являє собою систему, яка використовується для виявлення правопорушень, спостереження й управління процесом діяльності суб'єктів господарювання через внутрішню комп'ютерну мережу або Інтернет. Цей інструмент дозволяє ефективно відстежувати виробничі процеси, стан обладнання, ресурсів та персоналу без необхідності фізичної присутності на місці. Онлайн контроль, як і контроль в цілому, спрямований на забезпечення відповідності встановленим стандартам, цілям або критеріям бізнесу [1, с. 59; 2, 17].

Відповідно до цього, онлайн контроль внутрішньогосподарських процесів може виконувати низку підфункцій (рис. 1).

Рис. 1. Підфункції онлайн контролю

Примітки: авторське узагальнення на основі емпіричного аналізу теорії та практики

У контексті територіальних обмежень, пов'язаних з військовими подіями, онлайн контроль внутрішньогосподарських процесів стає особливо важливим, оскільки дозволяє реалізовувати ефективний нагляд за виробництвом та ресурсами навіть у ситуаціях, коли доступ до підприємства (організації) обмежений, або небезпечний за фізичної присутності. Такий інструмент забезпечує необхідну комунікацію й контроль в умовах обмежень, що сприяє збереженню кращої організації та стабільності функціонування організації в умовах кризових ситуацій. Активна діджиталізація, ініційована на вимогу сучасних управлінських запитів, сприяє поступовому впровадженню та законодавчому врегулюванню онлайн контролю. Варто відзначити, що електронні системи контролю є більш прозорими та автоматизованими, а це, в свою чергу, забезпечує точність й достовірність даних. Позитивним, також, при впровадженні онлайн контролю є використання різноманітних аналітичних інструментів для виявлення тенденцій, ризиків та можливостей розвитку господарської діяльності установ (організацій) різних форми власності. Сьогодні, застосування цифрових технологій для ведення обліку та подання звітності до підконтрольних органів дозволяє ефективно проводити аудиторські перевірки дистанційно. Слід визнати, що питання організації та регулювання різних аспектів онлайн контролю, включаючи забезпечення кібербезпеки, захист персональних даних та інше актуалізувалося ще до війни, оскільки на законодавчому рівні ще у 2003 році було врегульовано створення, обмін та зберігання електронних документів, включаючи правила їх використання в онлайн процесах контролю [3].

На нашу думку, значення нормативно-правового регулювання системи контролю в період воєнного стану значно зростає, оскільки військові конфлікти призводять до змін у соціально-економічній ситуації країни й вимагають застосування нетрадиційних підходів в економіці загалом, і системі контролю, зокрема. В перспективі онлайн контроль може бути

ефективно використаний в мирний час, оскільки він має низку не лише організаційних, а й функціональних переваг, що сприятимуть оптимізації виробничо-господарських процесів і досягненню кращих результатів діяльності. Але для цього необхідно розвивати його нормативне забезпечення, методологію і техніку.

Список літератури

1. Міняйло В., Мисюк В., Левченко Ю. Організаційні та методичні аспекти контролю фінансової діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. С. 58-62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-43>
2. Пантелеев В. П. Засади організації внутрішнього контролю підприємств. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2017. № 1-2. С. 15-22.
3. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України № 851 від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

УДК 330

Проць Р.

ЗВО “Львівський університет бізнесу та права”,
м. Львів, Україна

ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ КРИЗОВИМИ СИТУАЦІЯМИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сьогодишньому гіпердинамічному середовищі підприємства стикаються з різними внутрішніми та зовнішніми проблемами, які можуть порушити роботу, поставити під загрозу фінансову стабільність та поставити під загрозу загальну економічну безпеку. Ефективні стратегії антикризового управління необхідні виявлення, пом'якшення наслідків цих проблем та відновлення після них, забезпечуючи цим економічний добробут підприємства. Одним із суттєвих факторів впливу управління кризовою ситуацією на економічну безпеку є його роль у зниженні ризиків. Впроваджуючи надійні плани та процедури антикризового управління, підприємства можуть завчасно виявляти потенційні ризики та вразливості до того, як вони переростуть у повномасштабну кризу. Такого роду безпековий підхід дозволяє підприємствам вживати превентивних заходів, щоб мінімізувати вплив потенційних криз на їхні фінансові показники, репутацію та становище на ринку. Окрім цього, управління кризовими ситуаціями сприяє стійкості сучасних підприємств перед негараздами. У сьогодишньому взаємопов'язаному та швидко мінливому бізнес-середовищі підприємства повинні мати можливість швидко адаптуватися до непередбачених проблем і потрясінь. Ефективне антикризове управління дозволяє підприємствам швидко та рішуче реагувати на кризи, тим самим зводячи до мінімуму час простою, зберігаючи критично важливі активи та забезпечуючи безперервність бізнесу [1-3].

Слід зазначити, що управління кризовими ситуаціями також підвищує довіру зацікавлених сторін до підприємства. Коли зацікавлені сторони, включаючи клієнтів, інвесторів, співробітників та партнерів, бачать, що на підприємствах є надійна система антикризового управління, вони з більшою ймовірністю будуть впевнені у її здатності долати невизначеність та проблеми. Ця впевненість призводить до більшої лояльності, інвестицій та підтримки, тим самим зміцнюючи економічну безпеку підприємства у довгостроковій перспективі. Крім того, ефективне антикризове управління може допомогти пом'якшити фінансові наслідки криз для підприємства. Швидко виявляючи та усуваючи кризи, підприємства можуть мінімізувати втрати доходів, скоротити операційні збої та запобігти дорогим збиткам активам та інфраструктурі. Це, у свою чергу, допомагає зберегти фінансові ресурси підприємства та забезпечує його подальшу життєздатність та конкурентоспроможність на ринку.

Таким чином, управління кризовими ситуаціями сприяє захисту репутації підприємства та іміджу бренду. Кризи часто можуть призвести до негативного розголосу, громадського контролю та репутаційної шкоди, що може мати довгострокові наслідки для економічної безпеки підприємства. Завдяки ефективному антикризовому управлінню підприємства можуть знизити репутаційні ризики, прозоро спілкуватися із зацікавленими сторонами та демонструвати свою прихильність до етичних методів ведення бізнесу та корпоративної відповідальності. Більше того, антикризове управління допомагає розвивати безпекову культуру готовності та стійкості всередині самого підприємства. Регулярно проводячи оцінку ризиків та загроз, планування сценаріїв та антикризові тренування, підприємства можуть дати своїм співробітникам можливість ефективно реагувати на кризи та приймати обґрунтовані рішення в умовах стресу. Такий проактивний підхід не тільки підвищує здатність підприємства протидіяти кризовим ознакам, а й вселяє впевненість та моральний дух серед співробітників, що ще більше зміцнює економічну безпеку підприємства.

Список літератури

1. Силкін О.С. Антикризове управління у системі забезпечення фінансової безпеки підприємства: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – “Менеджмент”. Львів: Українська академія друкарства; Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, 2020. 295 с.

2. Шира Т. Б. Стратегія та механізми забезпечення корпоративної безпеки підприємств: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб’єктів господарської діяльності. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, 2020. 463 с.

3. Фінансова безпека машинобудівного підприємства : методичні засади формування та забезпечення : монографія / Мандзіновська Х. О., Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Мельников О. В. Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. 320 с.

УДК 351:332.1

Пруненко Д. О.

д.е.н., доцент, доцент кафедри транспортних систем і логістики,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова

Коваленко Л. Б.

к.фіз.-мат.н., доцент, завідувач кафедри вищої математики і математичного моделювання,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова

Притула М. В.

директор Адвокатського бюро “Михайла Притули”

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ У СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Будівельна сфера є однією із важливих галузей, що впливає на розвиток регіонів. Вона забезпечує діяльність інших сфер економіки держави і є локомотивом її функціонування. У цьому контексті особливого значення набуває зростання ефективності діяльності будівельної сфери для розвитку регіонів.

Характеризуючи стан та трансформаційні процеси, що відбуваються у будівельній сфері слід вказати на уповільнення темпів зростання або, взагалі, зниження обсягів виробництва та реалізації будівельної продукції.

Причому, представлені негативні процеси спостерігались у сфері виробництва будівель порівняно із зростання обсягів інженерних споруд (табл. 1).

Таблиця 1. Індеси будівельної продукції за видами за регіонами у січні 2022 р.

Регіони	Будівництво, усього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
Україна	102,8	94,9	97,1	93,2	114,1
Вінницький	92,4	76,5	149,6	59,7	115,6
Волинський	93,1	170,1	117,8	216,6	33,7
Дніпропетровський	85,8	73,8	77,6	73,3	95,3
Донецький	141,8	72,9	635,8	58,3	160,7
Житомирський	145,8	146,1	90,8	231,4	145,3
Закарпатський	130,7	100,2	59,6	113,4	177,2
Запорізький	103,2	129,5	113,0	131,5	77,2
Івано-Франківський	119,9	98,5	85,9	118,8	156,7
Київський	99,7	116,8	233,9	76,3	69,9
Кіровоградський	38,2	45,6	117,3	36,9	24,3
Луганський	104,2	41,9	74,3	30,9	176,2
Львівський	155,5	87,3	95,6	77,9	353,6
Миколаївський	77,9	54,4	27,7	61,8	118,7
Одеський	106,8	92,1	89,8	95,5	125,2
Полтавський	76,1	61,6	103,4	51,5	84,8
Рівненський	91,2	102,2	138,6	95,0	68,3
Сумський	80,8	91,5	107,0	88,4	61,6
Тернопільський	131,8	137,6	119,2	287,1	106,5
Харківський	105,4	100,5	120,2	80,7	109,8
Херсонський	131,7	155,3	252,8	120,2	112,6
Хмельницький	113,0	105,5	66,6	156,7	115,7
Черкаський	86,3	77,6	78,0	76,9	106,5
Чернівецький	169,7	182,5	126,4	273,6	107,6
Чернігівський	80,9	97,0	72,9	162,1	45,2

Джерело: складено за даними [1]

За останні надзвичайні роки відбувається скорочення обсягів виробництва житлових і нежитлових будівель, що свідчить про накопичення негативних явищ за рахунок впливу внутрішніх і зовнішніх чинників та наслідків агресії РФ.

Індекс кількості побудованих квартир за регіонами у 2022 р. порівняно з 2021 р. представлено у табл. 2.

Таблиця 2. Індекс кількості побудованих квартир за регіонами у 2022 р. порівняно з 2021 р.

Регіони	Кількість квартир, відн. од.		
	усього	у тому числі	
		будинки одноквартирні	будинки з двома та більше квартирами
1	2	3	4
Україна	1,639	1,547	1,661
Вінницький	0,809	1,477	0,691
Волинський	1,089	1,29	0,934
Дніпропетровський	2,114	1,673	2,267
Донецький	10,902	-	-
Житомирський	1,672	1,254	1,970
Закарпатський	1,268	1,406	1,129
Запорізький	3,239	-	-

Продовж. табл. 2

1	2	3	4
Івано-Франківський	1,031	1,352	0,942
Київський	1,335	1,507	1,289
Кіровоградський	1,815	-	-
Луганський	17,4	17,4	-
Львівський	1,691	1,512	1,738
Миколаївський	1,66	5,054	1,292
Одеський	1,537	1,293	1,56
Полтавський	0,616	1,35	0,476
Рівненський	1,098	1,159	1,041
Сумський	3,264	1,881	4,069
Тернопільський	3,854	1,564	4,953
Харківський	22,101	-	-
Херсонський	13,763	7,034	-
Хмельницький	1,098	1,331	1,066
Черкаський	2,096	1,597	2,3
Чернівецький	1,589	1,581	1,598
Чернігівський	0,984	1,271	0,937

Джерело: складено за даними [1]

За досліджений період відбувається зростання кількості квартир, що свідчить про намагання адаптуватись до надзвичайних умов та реалізацію можливостей реалізації минулих проектів.

Таким чином, визначені трансформаційні процеси, що відбуваються у будівельній сфері на регіональному рівні. Вони характеризуються неоднозначними тенденціями уповільнення або зниження основних показників діяльності будівельної сфери. Це гальмує регіональний розвиток і потребує розробки та використання науково обґрунтованих заходів забезпечення розвитку будівельних підприємств.

Список літератури

1. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 65.016.1

Федорович І. В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри прикладної економіки

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Кушина А. Я.

аспірант

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Українські будівельні підприємства, подібно до інших секторів економіки, стикаються зі складнощами, які виникають у зв'язку з військовим конфліктом на сході країни. Війна призводить до ризику перерв у виробництві, зниження споживчого попиту та збільшення витрат на захист працівників та майна. Україна стикається з необхідністю розвитку своєї будівельної галузі в умовах сталого розвитку. Будівництво житлових будинків є важливим

сегментом економіки, що має великий вплив на соціальні, економічні та екологічні аспекти суспільства. У даному дослідженні ми розглянемо ключові аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємств будівництва будинків в умовах сталого розвитку та запропонуємо стратегії для їх успішного впровадження. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств будівельної галузі в умовах сталого розвитку передбачає ретельне стратегічне планування [1]. Це означає розробку довгострокових цілей та планів дій, спрямованих на забезпечення економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної сталості. Підприємства повинні активно впроваджувати стратегії управління, спрямовані на покращення якості продукції, зменшення витрат та оптимізацію процесів.

Серед ключових довгострокових цілей, які можуть бути встановлені для підприємств будівельної галузі в контексті сталого розвитку можна виділити наступні:

1. Зменшення викидів парникових газів та зменшення екологічного сліду будівельних проєктів. Будівельна галузь має значний вплив на довкілля через велику кількість викидів парникових газів та забруднення довкілля будівельними відходами. Зменшення цього впливу є ключовим аспектом сталого розвитку і вимагає встановлення довгострокових цілей щодо впровадження енергоефективних технологій, використання відновлюваних джерел енергії та впровадження екологічно чистих будівельних матеріалів.

2. Підвищення енергоефективності будівель та інфраструктури. Енергоефективність є ключовим аспектом сталого будівництва, оскільки вона сприяє зменшенню споживання енергії та викидів парникових газів. Встановлення довгострокових цілей щодо підвищення енергоефективності будівель та інфраструктури може сприяти зменшенню витрат на енергію для експлуатації будівель та зниженню їхнього впливу на довкілля. Будівельні компанії повинні активно впроваджувати інноваційні рішення, спрямовані на зниження споживання енергії та викидів CO₂, такі як використання відновлюваних джерел енергії, встановлення ізолюваних систем опалення та кондиціонування, та використання енергоефективних матеріалів для ізоляції.

3. Розвиток соціально відповідальних практик у будівництві. Соціальна відповідальність включає в себе врахування соціальних, економічних та екологічних аспектів у всіх аспектах діяльності підприємства. Встановлення довгострокових цілей щодо розвитку соціально відповідальних практик у будівництві може сприяти покращенню умов праці на будівельних майданчиках, забезпеченню рівних можливостей для всіх працівників та впровадженню проєктів, спрямованих на підтримку місцевих спільнот. Підприємства повинні активно взаємодіяти з місцевими громадами, забезпечуючи їхню участь у процесі прийняття рішень та забезпечуючи їхні інтереси. Також важливо підтримувати соціальні програми, спрямовані на підвищення якості життя мешканців та покращення їхнього благополуччя.

4. Розвиток інновацій та новітніх технологій у будівництві. Інновації та новітні технології можуть сприяти підвищенню ефективності будівництва, зменшенню витрат та покращенню якості продукції. Встановлення довгострокових цілей щодо розвитку інновацій у будівництві може допомогти підприємствам використовувати передові технології та методи будівництва, що сприяють їхній конкурентоспроможності та сталому розвитку в цілому.

Ці довгострокові цілі спрямовані на забезпечення балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами діяльності будівельних підприємств, що є важливим аспектом сталого розвитку [2]. Вони допомагають підприємствам не лише залишатися конкурентоспроможними в умовах сучасного ринку, але й сприяють створенню сталого майбутнього для галузі та суспільства в цілому.

Отже, забезпечення конкурентоспроможності підприємств будівельної галузі в умовах сталого розвитку вимагає комплексного підходу та ретельного планування. Використання

енергоефективних технологій, раціональне використання ресурсів, соціальна відповідальність та співробітництво з громадськістю - це лише деякі з ключових аспектів успішного впровадження стратегій сталого розвитку будівництва. Розвиток цих підходів в українській будівельній галузі може сприяти покращенню якості життя населення, зменшенню негативного впливу на довкілля та забезпеченню сталого розвитку суспільства в цілому.

Список літератури

1. Semenov, A. G. (2018). Діагностування стратегічної конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах сталого розвитку. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, (38), 270–276. <https://doi.org/10.32347/2707-501x.2018.38.270-276>

2. Ліпич Л.Г. Формування стратегії розвитку будівельного підприємства в умовах інвестиційної конкуренції [Текст] : монографія / Л. Г. Ліпич, І. В. Чорнуха, І. О. Цимбалюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 212 с.

УДК 338.45

Федорович І. В.

к.е.н., доцент

доцент кафедри прикладної економіки

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Григорян Р. А.

аспірант

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

В сучасних умовах глобальних змін у сфері енергетики, таких як перехід до відновлюваних джерел енергії, необхідність зменшення викидів вуглецю та ефективного використання ресурсів, інноваційність стає ключовим фактором конкурентоспроможності. Формування інноваційного потенціалу дозволить енергетичним підприємствам в Україні адаптуватися до змін та вимог ринку та дасть можливість забезпечити свою стійкість і успішність. Розробка та впровадження нових технологій допоможе зменшити залежність від імпорту енергоресурсів та забезпечити енергетичну безпеку країни. Формування інноваційного потенціалу приверне увагу інвесторів, які зацікавлені в перспективних та передових проєктах у сфері енергетики. Інвестиції в інноваційні рішення сприятимуть розвитку галузі та економіки в цілому. Інноваційність дозволить енергетичним підприємствам вдосконалити свої технологічні процеси, підвищити продуктивність та знизити витрати на виробництво. Це, у свою чергу, позитивно позначиться на рівні їх прибутковості та сприятиме стабільному розвитку бізнесу.

Отже, формування інноваційного потенціалу енергетичних підприємств України є актуальною та стратегічно важливою задачею, яка сприятиме розвитку енергетичної галузі, підвищенню конкурентоспроможності країни та забезпеченню стійкого економічного зростання [1].

Важливу увагу необхідно зосередити на факторах, які впливають на формування інноваційного потенціалу енергетичних підприємств України. Вивчивши дане питання глибше вважаємо, що усі фактори, які впливають на формування інноваційного потенціалу енергетичних підприємств можна поділити на фактори зовнішнього та внутрішнього середовища [2].

До факторів зовнішнього середовища відносимо:

1. Енергетична політика та регулювання: *Вплив*: Стабільність та прозорість енергетичної політики стимулює інвестиції в інноваційні проекти. Чітке регулювання сприяє розвитку енергетичних технологій та забезпечує стимул для впровадження новаторських рішень. *Приклади впливу*: Підтримка влади у формі фінансових стимулів або регулятивних інструментів для розвитку відновлюваних джерел енергії чи енергоефективних технологій.

2. Фінансові ресурси та інвестиції: *Вплив*: Доступність фінансування є ключовим чинником для розробки та впровадження інновацій. Інвестиції в дослідження та розвиток нових технологій забезпечують стимул для зростання інноваційного потенціалу. *Приклади впливу*: Наявність державних грантів, кредитів для інноваційних проектів або інвестицій з боку приватних компаній та міжнародних організацій.

3. Міжнародне співробітництво та технологічний трансфер: *Вплив*: Міжнародне співробітництво сприяє обміну досвідом та передовими технологіями. Технологічний трансфер дозволяє впроваджувати нові ідеї та рішення на основі світового досвіду. *Приклади впливу*: Партнерство з міжнародними енергетичними компаніями, участь в міжнародних дослідницьких програмах або прийняття передових стандартів та практик.

4. Енергетична інфраструктура та доступ до ресурсів: *Вплив*: Наявність ефективної енергетичної інфраструктури та доступ до ресурсів є важливими для впровадження та експлуатації інноваційних технологій. *Приклади впливу*: Розвиток мереж електропередач, наявність інфраструктури для виробництва альтернативних джерел енергії (сонячна, вітрова енергія), забезпеченість ресурсами (наприклад, доступ до вугілля або газу).

До факторів внутрішнього середовища відносимо наступні:

1. Технологічна інфраструктура: *Вплив*: Наявність та розвиток внутрішньої технологічної бази дозволяє підприємствам розробляти та впроваджувати власні інноваційні рішення. *Приклади впливу*: Наявність дослідницьких лабораторій, інженерів та фахівців з високим рівнем компетентності, внутрішні програми досліджень, розробок, винаходів, корисних моделей, патентів та ін.

2. Навчання та розвиток кадрів: *Вплив*: Постійне навчання та розвиток персоналу є важливим для збереження та розвитку інноваційного потенціалу енергетичних підприємств. *Приклади впливу*: Програми навчання та підвищення кваліфікації персоналу, внутрішні навчальні центри, стажування та обмін досвідом.

3. Технологічний потенціал та інноваційна активність: *Вплив*: Готовність до впровадження нових технологій та активна робота над інноваціями дозволяє підприємствам зберігати конкурентоспроможність та розвиватися в майбутньому. *Приклади впливу*: Проведення досліджень та розробок, впровадження новітніх технологій, співпраця з науковими установами та іншими підприємствами.

Розвиненість технологічного потенціалу та готовність енергетичних підприємств до впровадження інноваційних рішень є ключовими факторами для стимулювання інноваційного розвитку. Кожен з наведених факторів має свій важливий внесок у формування інноваційного потенціалу енергетичних підприємств України, а їх взаємодія забезпечує комплексний підхід до розвитку галузі.

Список літератури

1. Барановський А. С. Стратегія інноваційного розвитку енергетичного сектора // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Економіка. 2018. Вип. 22. С. 54-60.

2. Шкарупа О. О. Інноваційний розвиток енергетичних підприємств в умовах ринкової економіки // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. 2020. № 19. С. 123-128.

УДК 338.2+657.37

Федько А. В.

аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку
Приватний вищий навчальний заклад “Європейський університет”

ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У ВНЗ

Оскільки Україна задекларувала наміри вступу до ЄС, актуальною стала задача переходу на міжнародні стандарти у фінансовій звітності. У 1998 р. Україна оголосила перехід банківського сектору на МСФЗ [1]. У 2007 р. розроблено закон № 3332 для реалізації Стратегії застосування МСФЗ в Україні [2]. Згідно з цим законом повинні почати перехід на МСФЗ компанії, що займаються видобутком корисних копалин державного значення, підприємства, які залучають іноземні інвестиції, компанії-емітенти цінних паперів, допущених до торгів на біржі, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, публічні акціонерні товариства, банки, кредитні спілки та інші фінустанови, ряд великих підприємств.

Дотримання МСФЗ дозволяє залучати інвестиції через свою прозорість та зрозумілість міжнародним гравцям, зменшувати вартість залученого капіталу, збільшити міжнародні інвестиції; полегшити стандартизацію інформаційних систем під ведення обліку.

Однією з головних проблем переходу на МСФЗ є кадрове забезпечення. Загалом на кінець 2014 р. в Україні налічувалося близько 3 тис. фахівців. Цього катастрофічно недостатньо для економіки України. Кабінет Міністрів України у постанові [3] поставив задачу зміцнення кадрового потенціалу сфери бухгалтерського обліку і забезпечення спеціалістів високого рівня у галузі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання, які спроможні скласти фінансову звітність за міжнародними стандартами, шляхом, зокрема, урахування вищими навчальними закладами міжнародних стандартів професійної освіти у сфері бухгалтерського обліку і аудиту під час розроблення програм для підготовки і підвищення кваліфікації фахівців.

Більшість ВНЗ України відгукнулися на вирішення цієї задачі шляхом введення відповідної початкової дисципліни для студентів різних ступенів освіти: молодший бакалавр [4, 5], бакалавр [6 – 8] та магістр [9 – 11] галузі знань 07 “Управління та адміністрування”.

У роботі подано результати досліджень стану із запровадженням у навчальний процес МСФЗ. Зокрема проводиться порівняльний аналіз робочих програм щодо рівня освіти, спеціальностей, кількості кредитів, які виділяються на вивчення дисципліни з розподілом на лекції, практичні заняття та самостійну роботу, видами контролю. Значна увага приділяється дослідженню мети та завдань дисципліни, темам, що вивчаються на лекціях та практичних заняттях.

Висновки:

1. Вивчення МСФЗ надає компетенції, які забезпечують можливість випускникам вести фінансову звітність за міжнародними стандартами на посадах, що відповідають ступеню освіти.

2. Для отримання диплома DiplFR про підтвердження кваліфікації з міжнародних стандартів звітності необхідно додатково проходити відповідні курси і скласти іспит [12].

Список літератури

1. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків” від 15.02.2011 р. № 3024-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3024-17#Text>.

2. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 12.05.2011 р. № 3332-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3332-17#Text>.

3. Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80#Text>.

4. Основи МСФЗ. URL: http://ksau.kherson.ua/files/osvitniy_process/dvv/golosuv/vibdisc2021-2022/pochatk_cikl/071/4_sem/Основи%20МСФЗ.pdf.
5. Робоча програма навчальної дисципліни “Облік у зарубіжних країнах”. URL: http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/dvv_rp_oblik-u-zarubizhnyh-krayinah_2020.pdf.
6. Робоча програма навчальної дисципліни “Міжнародні стандарти обліку і звітності”. URL: <http://ic.faaaf.org.ua/pdf/55finansova-zvitnist-za-p-s-bo-ta-msfzosnovni-nevidpovidnosti.pdf>.
7. Програма навчальної дисципліни “Міжнародні стандарти аудиту”. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Navchprohrama-MSA.doc>.
8. Робоча програма навчальної дисципліни “Міжнародні стандарти фінансової звітності”. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/8159/1/06-02-28.pdf>.
9. Робоча програма навчальної дисципліни “Облік і звітність за МСФЗ”. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BXrur-sMet8nwFdWFv81tCSn1anULGRC/view>.
10. Робоча програма навчальної дисципліни “Міжнародні стандарти фінансової звітності”. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/60879/1/РП_МСФЗ.pdf.
11. Фінансова звітність за міжнародними стандартами та її аналіз: робоча програма. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/18335/1/2017-Маляревський%20Ю%20Д,%20Пасенко%20Н%20С.pdf>.
12. Диплом ACCA DipIFR. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/bdo-academy/certification/acca-dipifr>.

УДК 339.9

Хома В. М.

студентка 1 курсу магістратури факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

Лінніков О. Ю.

студент 1 курсу магістратури факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК В УКРАЇНІ

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це рушії міжнародного бізнесу у наш час. Саме вони зазвичай мають глобальну присутність і великий обсяг виробництва та обороту. ТНК – це великі підприємства, які мають діяльність або виробництво у багатьох країнах, а не лише в тій, де вони зареєстровані.

Україна викликає інтерес ТНК у тих галузях, де більш помітні конкурентні переваги щодо національних компаній. Такими сферами виступають харчова промисловість та сільськогосподарська діяльність, фінансова галузь, машинобудування, фармацевтика та нафтохімічна промисловість. Загалом, в Україні більше 7000 філій іноземних ТНК, що демонструє зацікавленість в країні як приймаючої [1, с. 16].

Функціонування ТНК в Україні мають свої специфічні характеристики. До однієї з таким можна віднести певну економічну нестабільність. Україна має складну економічну ситуацію, включаючи високий рівень корупції, складнощі в правовому середовищі та нестабільність валютного ринку. Ці фактори можуть створювати ризики для інвестицій та бізнесу. Україна отримала 36 зі 100 балів в Індексі сприйняття корупції за 2023 рік, що є більш позитивним показником у порівнянні з 2022 роком, однак, для загальної економіки країни це все ще не найкращий результат [2].

Україна має досить конкурентне бізнес-середовище, особливо в деяких промислових секторах. ТНК змушені конкурувати з місцевими компаніями, а також іншими іноземними корпораціями.

До наступної особливості функціонування ТНК в Україні у наш час належить політична нестабільність та зміни у владі, можуть впливати на діяльність ТНК в Україні. Певні рішення адміністрації можуть бути непередбачуваними та впливати на бізнес-плани компаній. Окрім того, з 24 лютого 2022 року в країні йде повномасштабна війна, яка значно відобразилась на відомих ТНК. Через окупацію певних територій, йде ускладнення та обмеження інфраструктури, логістики та дистрибуції товарів.

Україна – важливий гравець на світовому ринку ТНК, адже привертає увагу завдяки своєму вдалому географічному розташуванню та висококваліфікованій робочій силі. Ці фактори також є важливими особливостями у роботі сучасних ТНК на території країни. Більшість компаній шукають центральну базу та Україна, яка є центром Європи для цього ідеально підходить. Окрім того, саме Україна має досить значний природо-ресурсний потенціал, що зацікавлює відомі ТНК. Саме в нашій країні великий резерв кваліфікованих спеціалістів, яка доступна за більш низькими витратами порівняно з багатьма країнами Західної Європи. Перед Україною стоїть важливе завдання: не допустити надмірного споживання згаданих ресурсів [3, с. 61].

Отже, Україна має свої особливості функціонування ТНК, які є рушійними у розвитку позиції країни на світовій арені. При вдалій політиці та регулюванню діяльності транснаціональних корпорацій Україна може бути важливим місцем для розвитку бізнесу транснаціональних корпорацій.

Список літератури

1. Дугієнко Н.О., Яцук Г.С. ТНК В УКРАЇНІ: ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2020. № 48. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct48-3>
2. Індекс сприйняття корупції - 2023. *Transparency International Ukraine - Знизити рівень корупції*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-sprjnyattya-koruptsiyi-2023/>
3. Качур А.В., Могилко Д.М. ТНК та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах. Економіка та суспільство. 2018. № 19. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-9>

УДК 339.923.2(73+81)

Шолом А. С.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин імені Артура Голікова,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

На сьогоднішній день електронна торгівля є одним із найдинамічніших напрямків розвитку світової економіки. Ця акселерація відбувається за рахунок експонентного розвитку інформаційних технологій в останні десятиліття. З появою Інтернету та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій спростилося як безпосередня взаємодія між людьми, так і співпраця між суб'єктами світової економіки: завдяки можливостям електронних пристроїв, веб-сайтів та цифрових платформ, мобільних додатків, соціальних мереж, електронної обробки платежів та ін. у світі виникли нові способи взаємозв'язків та комунікацій. Разом з подальшим розвитком швидко зростає роль електронної торгівлі у сучасній глобальній економіці.

В останні роки в електронній торгівлі спостерігається низка трендів.

– Нові форми електронної торгівлі. До них відносяться соціальна комерція (іноді звана F-commerce, відбувається через соцмережі та онлайн-ЗМІ), мобільна комерція (m-Commerce), а також електронна торгівля з активним використанням голосових помічників (V-Commerce).

– Мобільна комерція. На сьогоднішній день у світі налічується 5,22 млрд мобільних користувачів, і це число продовжує зростати. Зростає також час, що проводиться за мобільним телефоном (за останні 5 років відбулося збільшення на 25%) [2].

– Соціальна комерція. Ці види комерції пов'язані між собою, оскільки більшість користувачів заходять у соцмережі зі смартфонів. За даними Statista, ще в 2018 році 52% покупців в Інтернеті відзначали, що на їхню поведінку вплинуло читання коментарів та відгуків у соціальних мережах. Одяг та аксесуари залишається найбільшою категорією продажів для соціальної комерції. Побутова електроніка, косметика, споживчі товари також мають попит. Найбільшими платформами соціальної комерції на сьогоднішній день є Facebook (з якого і почався розвиток цієї індустрії) та Instagram, також набирають популярності Pinterest, Snapchat, TikTok [3].

– Голосова комерція – використання голосових помічників (наприклад, Amazon Alexa, Google Nest і Apple HomePod) при здійсненні покупок. Вже сьогодні 27% населення Землі регулярно користуються голосовими командами при пошуку Google[3].

– Персоналізація онлайн-покупок. Персоналізація веб-сайтів надає відвідувачам онлайн-магазинів та маркетплейсів можливість індивідуального купівельного досвіду на основі даних користувача. Адаптований до потреб та бажань споживачів є одним із ключових факторів успіху в сучасних реаліях.

– Штучний інтелект (ШІ). Використання ШІ дозволяє підвищити ступеня персоналізації купівельного досвіду, оскільки дозволяє веб-сайту рекомендувати товари, що найкраще підходять для покупців, а також дозволяє покупцям шукати товари за допомогою голосових команд або зображень, що завантажуються, максимально наближаючи онлайн-досвід до спілкування з живим продавцем.

– Технології доповненої реальності. Під час перегляду через екран пропонується реальний вигляд реального фізичного середовища, на який накладаються комп'ютеризовані зображення, таким чином підвищуючи точність сприйняття покупцем.

– Еволюція систем збуту. Згідно зі статистикою, компанії, що використовують чотири або більше каналів збуту, заробляють на 287% більше, ніж компанії, які використовують лише один-два канали.

– Розвиток систем доставки. Для покупців важливо, щоб товари доставлялися швидко та безкоштовно. У 2019 році 79% американських споживачів відзначили, що безкоштовна доставка підвищить їхню схильність робити покупки в Інтернеті, 54% заявили, що доставка в той же день є однією з основних причин покупки, а 62% відзначили, що готові доплатити кілька доларів за більш швидкісну доставку [3].

Отже, до ключових тенденцій глобальної електронної торгівлі належить розвиток нетрадиційних форм електронної торгівлі, зокрема: соціальної, мобільної, “голосової”. Також відбувається активне впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ), завдяки яким підвищується ступінь персоналізації онлайн-досвіду, а також технологій віртуальної та доповненої реальності. Відбувається еволюція систем збуту та систем доставки, розвивається транскордонна електронна торгівля

Список літератури

1. Worldwide ecommerce will approach \$5 trillion this year. URL: <https://www.emarketer.com/content/worldwide-ecommerce-will-approach-5-trillion-this-year> (дата звернення: 12.03.2024).

2. Історія майбутнього: як Китай завойовує світову електронну комерцію? URL: <https://www.l421.consulting/2017/08/how-china-takes-over-world-e-commerce/> (дата звернення: 12.03.2024).

3. Найкраща статистика міжнародної електронної торгівлі за 2021 р. URL: <https://www.conveythis.com/ua/top-international-ecommerce-stats-of-2020/> (дата звернення: 12.03.2024).

УДК 616.94-053.2/.5-008-07-08-037.72

Ячник І. М., Карпенко Н. П., Метленко О. В., Реготун Р. В., Маркін Є. Л., Лисенко Є. А.

Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Національна дитяча спеціалізована лікарня “ОХМАТДИТ”

ПАТОФІЗІОЛОГІЯ БІЛКОВОГО ОБМІНУ. ЧАСТИНА І.

Актуальність і аналіз. Білково – енергетична недостатність може виникати на всіх етапах лікування дорослого чи дитини з хірургічною або соматичною патологією. Це проявляється на всіх рівнях біологічної організації – від молекулярно – клітинного до органів та систем. Етіологічно, зміни в обміні білків можуть відбуватися за багатьох факторів та механізмів, при різних нозологіях, в тому числі і спадкових. Це і нервово - гормональне порушення, імунно – генетичне пошкодження, агресивна дія патогенетичних агентів.

Мета. Використання знань обміну білків при різних патологічних хірургічних і соматичних станах, з метою корекції нутритивної недостатності.

Матеріали і методи. Патолофізіологія білкового обміну.

Обмін білку – його фізіологія, біохімія і патологія. Білок – своєрідний “кірпіч”, структура з якої будується багато чого; органи, тканини, ферменти, гормони т.ін. Білок – складається із поліпептидних зв'язків (дипептиди та пептиди), а от ці пептиди складаються із амінокислот, тобто саме основне це амінокислота. Коли з'єднуються амінокислоти – то утворюються пептиди, а ці пептиди між собою з'єднуються і утворюється білок. Для синтезу білка потрібен шифр (код), тобто розташування амінокислот, вони повинні розташовуватись послідовно і треба рибосома де утворюється білок, а код про інформацію ми отримуємо від ядра. А самі амінокислоти ми отримуємо із зовні, є і незамінні амінокислоти, які ми отримуємо із зовні. Значення амінокислот: 1) для синтезу білків і пептидів; 2) нуклеотиди, холін, аміни, гем, гормони та ін.; 3) для синтезу АТФ (креатинін). Приклад: коли людина знаходиться в стані голоду, то спочатку вона спалює вуглеводи (запас глікогену та ін.), потім переходить на жири, і лише потім переходить на білки (починається гіперкатаболізм). Джерело білків: 1) харчові білки (м'ясо, горох, боби і т.ін); 2) білки власних тканин; 3) можна отримати із вуглеводів (є такі реакції: глюконеогенез – робимо глюкозу із білків і жирів; ліпонеогенез – робимо жири із білків і вуглеводів; є ще протенеогенез – робимо білки із вуглеводів і жирів, так, що можна отримати і із вуглеводів); 4) кожного дня розщеплюється 400 гр білку на амінокислоти, і стільки ж синтезується. Цей баланс повинен підтримуватись в організмі; 5) до складу в крові повинно бути приблизно 65 мг/дл.

Азотистий баланс.

Азотистий баланс – це різниця між поступленням і виділенням азоту. Азот виходить із продуктів розщеплення білків. Взагалі, із білків вони беруться. Так скільки поступає азоту, стільки їх і повинно вийти із організму – це ми і називаємо азотистий баланс. Із цього висновок, азотистий баланс буває: 1) позитивний азотистий баланс – це коли затримуються білки в організмі (в період зростання (зростання – нам потрібні білки і ми їх затримуємо), одужання (ми відновлюємось – нам потрібні білки і ми їх затримуємо), доброякісна пухлина (вона і є багато білків, бо вона зростає)) і; 2) негативний азотистий баланс – це коли виходять білки з організму (старіння (старіння – ми вже все віддаємо), голодування (розходимо всі білки), захворювання (лихоманка – розходує білки), злаякісна пухлина (кахексія)). Пам'ятаємо, любий обмін речовин починається з його поступлення в організм. Якщо ми будемо говорити про обмін вуглеводу, то починаємо з поступлення вуглеводу в організм

(тобто звідки ми їх беремо і як вони поступають). Якщо ми говоримо про білковий обмін, то будемо говорити про його поступлення (джерело – м'ясо, горох, боби).

Перетравлення.

Білки – травні протеолітичні ферменти (пептидогідролаза), в шлунку – пепсиноген, а в підшлунковій залозі – трипсиноген і хімотрипсиноген, а в кишківнику – амінопептидаза і дипептидаза, що допомагає розщепленню до амінокислот.

Їжа поступає в ротову порожнину, відбувається механічне перетравлення і тільки механічне перетравлення. Не як вуглеводи, у вуглеводів в ротовій порожнині відбувається хімічне перетравлення, тому, що там є фермент альфа – амілаза в слині, яка бере участь в перетравленні вуглеводів, а білки фермент альфа – амілаза не перетравлює і тому у білків в ротовій порожнині лише механічне перетравлення.

Зробили ковток, далі в шлунок, в шлунку відбувається хімічне перетравлення, так, як в шлунку є пепсиноген, який активізується в пепсин, а пепсин саме для перетравлення білку. Але, оскільки білок і його з'єднання складне, важко розщепити азотисті з'єднання, тому не тільки в шлунку відбуваються перетравлення білка, але ще і в дванадцятипалій кишці.

Пішли далі в дванадцятипалу кишку, відбувається перетравлення білку під дією трепсин, трепсиноген, хемотрепсиноген із соку підшлункової залози.

Перетравлення – це розщеплення продукту, якщо він поступив, як білок то він розщеплюється до поліпептиду, пептиду, дипептид, а потім до амінокислот. І тепер, ці амінокислоти із кишківника підуть на всмоктування – це звичайна схема травлення, тобто перетравлення, а потім всмоктування. Далі, амінокислоти підуть у воротну вену, далі в печінку.

В шлунку що відбувається?

От як раз в шлунку відбувається хімічне перетравлення, тому що в шлунку є: трипсиноген та пепсиноген. Пепсиноген трансформується в пепсин, а пепсин, як раз для перетравлення білку. Але оскільки білок і його з'єднання складно розщепити (азотисті з'єднання), тому не тільки в шлунку відбувається перетравлення білку, але ще і в дванадцятипалій кишці. В дванадцятипалій кишці, що відбувається? Відбувається перетравлення білку під дією: трипсину, трипсиногену, хемотрипсиногену (із соку підшлункової залози).

Перетравлення. Що таке перетравлення? Ми розщеплюємо продукти. Якщо він поступає, як білок – ми його розщеплюємо до: поліпептиду, пептиду, амінокислот. Тепер, амінокислоти. Амінокислоти підуть всмоктуватися із кишківника і так зазвичай відбувається перетравлення, а потім вже всмоктування. Для чого ми їмо? Підуть амінокислоти куди? В воротну вену. Куди далі? В печінку. Ясно? Що печінка буде робити? Тут треба відмітити, про те, що самий головний орган, який має відношення до білку і білковому утворенні – це печінка. Чому? Тому, що в печінці відбувається самий великий синтез білку. Якщо поступають в печінку амінокислоти, то як раз печінка забирає амінокислоти. Печінка починає їх з'єднувати, щоб робити білок для організму. Треба підмітити, що головний білок у крові – це альбумін. Давайте міркувати, що альбумін ми не знайдемо із зовні, в джерелах, таких, як: м'ясо, яйця? Добре, як він (альбумін) синтезується у нас в крові? Звідки я його отримую, якщо я його не отримую із зовні?

Печінка забирає амінокислоти, які до неї поступили і вона із них робить код альбуміну і тоді відбувається синтез альбуміну і цей альбумін поступає в кров. Печінка робить синтез білків. Печінка із цих амінокислот може робити: синтез білків системи згортання крові (фактори згортання); може утворювати ферменти; синтезує білки відповіді гострої фази (які беруть участь, як раз в захисті організму від ушкоджень); синтез антитіл – це також білкова структура, білкова природа; утворення системи – компліменту (також захист організму).

Ми перерахували багато функцій печінки, по відношенню до білків. А якщо, у пацієнта страждає функція печінки? Печінкова недостатність або гепатит? Цироз? Від чого людина буде страждати постійно? Не синтезуються білки крові – то внього може бути мало білків в

крові, гіпопротеїнемія (прояв – набряки); не синтезуються білки, які зв'язуються з гормонами крові, а поки гормон рухається в крові, він повинен рухатись у з'єднанні з білками і в такому випадку гормон він не активний, а коли доходить до органа – мішені він вивільнюється, а якщо буде мало білків, гормони будуть постійно активними в крові і це значить, що людина буде страждати від гіперфункції гормонів, а гіперфункція гормонів може проявитися по різному (наприклад: у чоловіка може бути генікомастія, тому що жіночий статевий гормон він активним став, тому що його вільна фракція вона постійна); немає білків згортання крові, то людина буде страждати від кровоточивості; немає системи компліменту і немає антитіл – це веде до зниження захисних функцій організму, може призвести до множинних інфекцій. От така кількість може виникнути проблем при порушенні білкового обміну, особливо якщо є порушення функції печінки (печінкова недостатність).

Добре. А чи всі амінокислоти, які ми перетравлювали, чи всі вони будуть залишатись в печінці? Звичайно ні. Є частина амінокислот, вони виходять із печінки і продовжують свій шлях до інших клітин організму. Тому що кожна клітина забирає свою специфічну амінокислоту, яка саме їй потрібна. Наприклад, ендокринна залоза вона забирає амінокислоти із яких вона може синтезувати гормон. Якщо це клітина, для якої потрібен синтез ферменту, то вона забирає амінокислоту із якої вона буде синтезувати ферменти. І загалом всі клітини забирають амінокислоти собі, для того щоб відновити себе та свої структури. А наші всі структури: мембрани, органели і та інші, всі складаються із амінокислот.

Тепер, є таке маленьке питання, амінокислот дуже багато, в склад структур наших органелл і мембран в організмі, як ми уже згадували, треба код послідовності амінокислот і всіляко різні амінокислоти. По – перше, хто відповідає за цю всю послідовність амінокислот? За це відповідає генетичний апарат, він робить цю послідовність. Одразу, помічаємо тут, білок складається із амінокислот, якщо навіть одна амінокислота замінюється іншою, міняються місцями, то цей білок стає неякісним і порушується його синтез, це дуже тонкий процес.

В складі амінокислот які входять в структуру білків, як мінімум повинна бути хочаб одна незамінна амінокислота. Звідси висновок, що якщо буде голодувати людина (тобто, не поступає білок), то і не буде поступати амінокислота незамінна, це призведе до порушення синтезу білку.

Ми зупинилися на клітинах, що вони забирають на себе амінокислоти. Тепер питання, не всі структури наших клітин, тобто в структурах наших клітин є амінокислоти, які ми не можемо знайти в природі, а тільки можемо їх отримати і тому є такий процес в організмі, який називається трансамінуванням або переамінування. Взагалі, сама амінокислота складається із аміно – групи і альфа – кетогрупи. Якщо ж ми змінюємо місцями аміно – групу з альфа – кетогрупою, то тоді ми переутворюємо нову амінокислоту. Тобто, цей процес, завдяки якому наш організм із однієї амінокислоти робить іншу амінокислоту називаємо трансамінуванням, це дуже корисний процес. Завдяки йому, ми можемо взяти із незамінної ми робимо заміну. Процес трансамінування відбувається завдяки ферменту, який переводить із однієї амінокислоти в іншу, цей фермент називається трансаміназа. Трансаміназ у нас багато в організмі і в кожній клітині є свої трансамінази. І де вони з діагностичною метою є корисними? Наприклад, в клітині серця, там трансаміназа називається креатинінфосфокіназа (КФК), у людини інфаркт міокарду наступив, то клітини серця ушкоджуються, із них виходить креатинінфосфокіназа в кров. Коли робимо біохімічний аналіз крові ми знаходимо креатинінфосфокіназу і ми зрозуміємо, що у хворого є ушкодження клітин серця. В печінці, наприклад, є АЛТ та АСТ – це також трансамінази і таке інше, багато в нашому організмі трансаміназ.

Розпад тканьових білків. Причиною є: 1) старіння; 2) денатурація білку; 3) частковий протеоліз; 4) перетравлення; 5) індукція і репресія. В кожній клітині є ферменти,

перетравлення клітинних білкових структур, в цьому бере участь убіквілін (білок, фермент старіння).

Трансамінірованіє амінокислот. Це обмін аміногрупи і альфа – кетогрупи між альфа – амінокислотою і альфа – кетокислотою під дією амінотрансферази (вони є майже в усіх клітинах, і мають діагностичну цінність, наприклад, кофермент поставляє в В6).

Для синтезу інших амінокислот: із пірувата робимо аланін; із оксалоациту робимо аспартат; із альфа – кетоглутарату робимо глутамат; із глутамінової кислоти робимо глутамін; із тірозину робимо меланін; також із тірозину можна робити тіроксін; із фенілаланіну робимо тірозін; із тірозину можна робити гомогентизинову кислоту, катихоламіни та меланін. Це і є трансамінірованіє, коли із однієї кислоти робимо іншу.

Але ще процес, який називається дезамінірованіє амінокислот. Це коли ми розщеплюємо амінокислоту. Аміногрупа відщеплюється у вигляді аміаку NH₃. У амінокислоті є аміак і альфа – кето група і ми відщеплюємо аміак і відбувається дезамінірованіє. Для цього також потрібні ферменти (дезамінази або оксидози) кофермент яких отримують від вітаміну В6. Ось приклад ферментів, які дезамінують амінокислоти, наприклад: гістамін він дезамінується гістаміназою; гістідін дезамінується гістідазою; серін і треонін – серінтріоніндегідратаза; глутамат – глутаматдегідрогеназа.

Є такий процес, як декарбоксілірованіє – це коли ми із якоїсь амінокислоти робимо біологічно активний продукт. Цей процес відрізняється від попередніх. Ці біологічно активні речовини, вони на місці можуть змінювати кровообіг, наприклад: розширюють або звужують судини. Катаболізм амінокислот, 100 г добова потреба при азотистій рівновазі, такаж кількість розщеплюється до кінцевих продуктів (аміак, сечовина, сечова кислота) виділяємих із організму. Окислювальне декарбоксілірованіє (із амінокислот утворюються біогенні аміни (біологічні активні речовини - БАР) під дією ферментів: гістідін до гістаміну (а гістамін – це вже біологічно активна речовина і це медіатор алергії); тірозін – тірамін; глутамінова кислота – гаммааміномасляна кислота (ГАМК – це заспокійлива амінокислота); 5 – гідроксітрептофан – серотонін (медіатор запалення).

Амінокислоти в цілому є: 1) незамінні: валін, лейцин, ізолейцин, треонін, метіонін, фенілаланін, триптофан, лізін (якщо однієї немає, то відбудеться при зупинка синтезу білків в організмі, тому що всі білки складаються із однієї або декількох); 2) частково замінні: гістідін, аргінін; 3) умовно замінні: цистеїн, тірозін; 4) замінні; аланін, аспарагін, аспарагінова кислота, глутамін, глутамінова кислота, пролін, гліцин, серін.

При розщепленні білків і амінокислот в організмі утворюються продукти розщеплення, тобто від цих продуктів треба звільнитися. Як ми з цим справляємось? Під час дезамінірованія у нас відщеплюється аміак, у нас в організмі кожену секунду відбувається синтез і розщеплення амінокислот і кожного дня у нас виходить аміак. От як нам вивести аміак? Аміак він токсичний, він впливає на головний мозок, може призвести навіть до коми. Головний шлях виведення аміаку – це синтез сечовини із аміаку робимо сечовину, цей цикл відбувається в печінці (в основному) називається – аргеніновий цикл. Із аміаку утворюється сечовина завдяки присутності 6-ти ферментів (1-ші два ферменти знаходяться в кишківнику, інші 2-а ферменти знаходяться в нирках, а всі шість знаходяться в печінці). Тому в основному синтез сечовини відбувається в печінці. А якщо печінка страждає? Хто ж бере на себе часткову функцію кишківника, нирок?

Синтез сечовини (біохімія). І – орнітинів цикл в печінці: із аміаку утворюється сечовина (6 ферментів) CO₂ (вуглекислий газ) + NH₃ (аміак) відбувається утворення карбоамінофосфат (фермент карбоамінофосфатсинтетаза); карбоамінофосфат перетворюється в цитрулін + аспартат (за допомогою ферменту орнітинкарбоаміотрансфераза; далі цитрулін + аспартат перетворюються в аргенінсукцинат (за сприянням ферменту аргенінсукцинатсинтетаза); аргенінсукцинат перетворюється аргінін (за активним сприянням аргенінсукцинази); аргінін

активно перетворюється в орнетин та сечовина (активне сприяння ферменту аргіназа) і далі знову повторюється цей цикл. Шість ферментів та 6 молекул.

Коли печінка не встигає, тоді як нам нейтралізувати аміак? То такі люди будуть постійно в кому впадати? Є ще інший шлях, це – 2 – глутамат + аміак = глютамін. Тільки є тут маленька проблема, оцей от альфа кетоглутамат, ми його забираємо із циклу Кребса, оце в цьому і проблема. Коли забирають альфа – кетоглутамат із циклу Кребса і зв'язуючи з аміаком і утворюючи глютамінову кислоту, то цикл Кребса гальмується, а якщо гальмується, то мітохондрія гальмується, то буде анаеробний гліколіз і буде накопичення кетонових тіл. Аміак в крові в нормі 0,4 – 0,7 мг/л.

Порушення білкового обміну можливий на всіх етапах, починаючи з травлення і закінчуючи виведенням із організму кінцевих продуктів обміну.

Порушення перетравлення і всмоктування білків (в шлунку – пепсиноген, дванадцятипала кишка – трипсиноген, хемотрипсиноген, а далі в кишківник, там є у стінки кишки пристінкові ферменти, які і далі перетравлюють білки і вже тоді амінокислоти можуть всмоктуватись). Причини: коли немає трипсиногену (проблема в шлунку), коли немає хемотрипсиногену, проблема в підшлунковій залозі або проблема в стінці кишківника 1. Запальні і дистрофічні зміни різних відділів кишок. 2. Порушення самих протеолітичних ферментів. 3. Відсутність соків (ахілія шлункова, панкреатична).

Порушення синтезу білку. Вроджена і набута. Кількісне: зміна кількості синтезованих білків. Якісне: поява білків зі зміненою структурою. Причини: 1. Недостаток амінокислот в харчуванні; 2. Зміна регуляторних впливів на синтез білків (гормональне і нервове); 3. Порушення генетичного апарату клітини (хроматин, швидкість списування, РНК); 4. Дефект рибосом (стрептоміцин).

Для синтезу білка потрібні: амінокислоти незамінні і замінні, рибосоми (вони виробляють білок), генетичний апарат (він робить код), потрібна регуляція синтезу білка (гормональна і нервова регуляція).

На приклад: 1. Амінокислотного складу гемоглобіну (серповидно – клітинна анемія (відбулась зміна послідовності амінокислот в гемоглобіні)); 2. Вкорочення молекули; 3. Подовження молекули (подовження альфа – ланцюгів гемоглобіну).

Порушення обміну амінокислот. Є трансамінування і є дезамінування, для цих процесів потрібні ферменти трансаміназа і оксидаза і для цих ферментів вкрай необхідний вітамін В 6 (піридоксин). Порушення трансамінування. Причини: 1. Недостатність піридоксину у вітаміні В 6 або відсутність ферменту (вагітність, сульфаніламідні препарати, гальмування синтезу піридоксальфосфату); 2. Зниження синтезу білків; 3. Зміна гормональної регуляції процесу трансамінування (глюкокортикоїди, тіроїдні гормони). Чим це загрожує? Для того, щоб відбулося трансамінування однієї амінокислоти в іншу треба, щоб бів вітамін В 6, ферменти і регулювання. А якщо цього не буде, то не буде перетворення замінної амінокислоти в незамінну, буде дефіцит незамінних амінокислот і буде надлишок замінних амінокислот. На приклад: фенілкетонурія.

Порушення процесу окислюваного дезамінування. Причини: 1. Недостатність піридоксину, рибофлавіну, ніотинової кислоти; 2. Гіпоксія; 3. Білкова недостатність. Наслідки порушення процесів трансамінування і окислюваного дезамінування: 1. Підвищення концентрації амінокислот в крові (гіпераміноацидемія); 2. Підвищена екскреція амінокислот із сечею (аміноацидурія); 3. Зміна співвідношення амінокислот в крові.

Порушення процесу окислюваного декарбоксілювання. Декарбоксілюванню підпадають деякі амінокислоти: гістидин – гістамін; тірозін – тірамін; глютамінова кислота – ГАМК; 5 – гідроксітриптофан – серотонін; 3, 4 – діоксіфенілаланін – дофамін. Причини: пригнічення окислення амінів (гіпоксія, ішемія, деструкція тканин) це все призводить, до появи великої кількості біогенних амінів (гістамін, серотонін та інші), що викликає значне порушення місцевого кровообігу, і підвищує проникність судин і ушкодження нервового апарату.

Спадкові вади обміну амінокислот. Причини: вроджений дефект ферментів, які беруть участь в обміні амінокислот, що призводить до того, що окрему амінокислоту не включено до метаболізму і вона накопичується в організмі і виводиться із сечею, хімузом, потом, це ребро – спинальною рідиною. Всі ці порушення аутосомно – рецесивні: фенілаланін – (фенілаланінгідроксидаза) – тирозин; фенілаланін накопичується і окислюється до фенілпіровиноградної і феніл молочної кислот (це ребро – спинальна рідина, кров, сеча) – це призводить до недорозвитку мисленн (фенілкетонурія – тобто, феніл аланін повинен перетворюватись через шлях трансамінування в тіразин, але немає ферменту фенілаланінгідроксилази і це призводить до того, що тіразин не утворюється, фенілаланін накопичується в організмі (кров, cerebro – спинальний рідині і він буде виділятися із сечею) це призводить дослабоумства та недорозвитку ЦНС) і далі фенілаланін розщеплюється до феніл піровиноградної та молочної кислот, а потім все це виводиться із сечею); парагентизинова кислота – кров, сеча – при повітрі буде чорна (алкоптона); парагентизинова кислота – E – оксидаза – гомогентизинова кислота – мелаілацетоуксусна кислота (алкаптонурія – подібний до фенілкетонурії; парагентизинова кислота повинна перетворюватись в мелаілацетоуксусну кислоту, але ферменту немає, виходить із сечею, має чорний колір (в Греції її назвали – алкапій – чорні краплі, тому і хвороба алкаптонурія); тірозін – (зниження або вроджена відсутність ферменту тірозину) –і це призводить до того, що не утворюється меланін (альбінізм), а тірозін не буде накопичуватись, бо й нього ще є інші шляхи утворення, так, що це не страшно, але у людини буде альбінізм – тобто немає краски; тірозін – троксин – зниження утворення гормонів щитоподібної залози; триптофан – серотонін – мало серотоніну. При метаболізмі триптофану синтезується амід нікотинової кислоти, яка є компонентом НАД і НАДН, і при його відсутності порушуються багато обмінних процесів і розвивається пелагра.

Порушення кінцевих етапів білкового обміну. Залишковий азот крові – 50% сечовини, 25% резидуальний азот та інші азотисті продукти. Збільшення азоту в крові називається гіперазотемією: 1. Печінкова (продукційна) – зниження утворення сечовини в печінці; 2. Ниркова (ретенційна) – зниження видільної функції нирок.

Висновки.

Білковий обмін – це перетворення амінокислот білків в тілі дорослої людини або дитини. В результаті із 1 г білку утворюється 17,6 кДж енергії. Але не тільки утворення енергії припадає на білковий обмін, а це і: будівельна складова, захисна, каталітична та інші життєвоважливі функції. Саме білково – енергетична недостатність лежить в основі критичного стану пацієнта. Саме недооцінка і нерозуміння патофізіології обміну білку веде до помилкової оцінки стану пацієнт, особливо у хірургічних пацієнтів. Необхідно не нехтувати індивідуальною корекцією гіпопротеїнемій, залежно від типу порушення та клінічного перебігу захворювання, в основі якого лежить порушення білкового обміну. Всі ці заходи направлені на зменшення ризику розвитку утворення ранніх та відстрочених ускладнень в хірургії та інтенсивній терапії.

Список літератури

1. Биць Ю.В., Бутенко Г.М. та ін..Патофізіологія. Київ. Медицина, 2015. 700 – 752 с.
2. Атаман О.В. Патофізіологія. Вінниця. Нова книга. 2016. 448 – 502 с.
3. Lopez – Otin C., Bond J.S. (November 2008). Proteases^ multifunctional enzymes in life and disease. The Journal of Biological Chemistry. 283 (45): 30433 – 7.
4. Voet D., Pratt C.W., Voet J.G. (2013). Fundamentals of biochemistry: life at the molecular level (4th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. Pp. 712 – 765.
5. Amino Acid Synthesis. Retrieved 2019-02-20.

УДК 616.24-002.582-085

Гуменюк Г. Л.

д. мед. н., професор кафедри фтизіатрії і пульмонології,
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика, Київ

Зайков С. В.

д. мед. н, професор кафедри фтизіатрії і пульмонології,
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика

Гріцова Н. А.

к. мед. н., доцент кафедри фтизіатрії і пульмонології
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика

РЕЗУЛЬТАТИ КОМБІНОВАНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОТРЕКСАТУ ТА МЕТИЛПРЕДНІЗОЛОНУ У ХВОРИХ НА САРКОЇДОЗ ЛЕГЕНЬ ІЗ ВІДНОСНОЮ РЕЗИСТЕНТНІСТЮ ДО ГЛЮКОКОРТИКОСТЕРОЇДНОЇ ТЕРАПІЇ

Саркоїдоз – це системне захворювання невідомої етіології, яке характеризується формуванням в різних органах епітеліоїдноклітинних гранульом без казеозного некрозу. Захворювання найчастіше проявляється залученням внутрішньогрудних лімфатичних вузлів і легень, в деяких випадках виявляються клінічні ознаки ураження очей, шкіри, серця, печінки, селезінки, нирок, центральної нервової системи. Саркоїдоз легень у більшості країн світу посідає перше місце у структурі інтерстиціальних захворювань легень. За узагальненими статистичними даними захворюваність на саркоїдоз у світі становить від 2,3 до 11 випадків на 100 000 осіб на рік [1]. З 70-х років минулого століття спостерігається неухильне зростання захворюваності на саркоїдоз та смертність хворих [2–4]. Рекомендації WASOG щодо застосування метотрексату (Мт) у хворих на саркоїдоз містять відомості про успішне застосування цього препарату в поєднанні з глюкокортикостероїдами (ГКС) в низьких дозах [5]. Це стало передумовою для вивчення можливостей комбінованої терапії Мт і метилпреднізолоном (МП) хворих на саркоїдоз із відносною резистентністю до ГКС-терапії, тобто у випадках прогресування або стабілізації процесу при зниженні дози МП до підтримуючої (0,1 мг/кг/добу) при наявності ознак регресії на етапах стартової терапії при використанні спочатку більш високих доз.

Комбінована терапія була призначена 35 хворим із відносною резистентністю до попереднього лікування ГКС, у яких прогресування або стабілізація процесу відбулася при зниженні лікувальної дози МП до 6–8 мг/добу. Чоловіків було 11, жінок – 24; вік – від 27 до 66 років. Діагноз саркоїдозу був верифікований методом комп'ютерної томографії (КТ) органів грудної порожнини.

Мт застосовували в дозі 10 мг/тиждень. З метою профілактики побічних ефектів препарату (нудота, діарея, підвищення рівня АЛТ в крові) на наступний день після прийому Мт хворим призначали фолієву кислоту в дозі 5 мг. МП застосовували в дозі 0,2 мг/кг/добу, що становить 50 % стартової дози при традиційній ГКС-терапії.

Після досягнення клінічного виліковування з нормалізацією КТ-даних (зазвичай в період від 6 до 12 місяців терапії) лікування Мт продовжували протягом 6 місяців у дозі 10 мг/тиждень, а лікування МП – в режимі зниження дози на 2 мг кожні 10 днів до повної відміни.

Аналіз найближчих результатів (3 місяця лікування), включаючи дані візуальної оцінки КТ, показав досить високу ефективність комбінованого застосування метотрексату і метилпреднізолону – у 27 (77,1 %) пацієнтів спостерігалася регресія процесу, в 8 випадках (22,9 %) істотних змін клінічних даних і результатів КТ не відзначалося (фаза стабілізації).

За даними комп'ютерної денситометрії паренхіми легень, у період до призначення комбінованої терапії у хворих спостерігалася виражене зниження прозорості паренхіми за рахунок вузликової дисемінації. Через 3 місяці терапії коефіцієнт поглинання достовірно зменшився, що стало об'єктивним підтвердженням ефективності проведеного лікування. Після 3 місяців лікування спостерігалася і покращення показників вентиляційної функції і дифузійної здатності легень.

Результати проведення 12-місячного курсу лікування у 18 хворих із відносною резистентністю до ГКС-терапії показали досить високу ефективність комбінованого лікування – у 12 (66,7 %) пацієнтів досягнуто клінічне виліковування з нормалізацією КТ-даних. Разом із тим у 6 пацієнтів (33,3 %) ефекту від проведеного лікування не спостерігалася, тобто у цих пацієнтів, поряд із відносною резистентністю до ГКС-терапії, відзначалася й резистентність до метотрексату. При цьому один із них (з прогресуванням процесу) був віднесений до категорії хворих прогресуючим саркоїдозом, лікування яких є однією з найсерйозніших проблем у веденні хворих на саркоїдоз легенів.

Висновки. Таким чином, у кожного третього пацієнта з відносною резистентністю до ГКС комбінована терапія була неефективною, що обумовлює необхідність подальших досліджень із вивчення ефективності препаратів антицитокінової терапії, основним із яких є інгібітор фактора некрозу пухлини (TNF- α) – інфліксимаб.

Список літератури

1. Arkema E. V., Cozier Y. C. Epidemiology of sarcoidosis: current findings and future directions // *Ther. Adv. Chronic Dis.* 2018. Vol. 9. P. 227–240. DOI:10.1177/2040622318790197
2. Duncan M. E., Goldacre M. J. Mortality trends for tuberculosis and sarcoidosis in England // *Int. J. Tuberc. Lung Dis.* 2012. Vol. 16. P. 38–42.
3. Unexpectedly high prevalence of sarcoidosis in a representative U.S. Metropolitan population / B. S. Erdal et al. // *Respir. Med.* 2012. Vol. 106. P. 893–899.
4. Sarcoidosis-related mortality in the United States from 1988 to 2007 / J. J. Swigris et al. // *Am. J. Respir. Crit. Care Med.* 2011. Vol. 183. P. 1524–1530.
5. Multinational evidence-based World Association of Sarcoidosis and Other Granulomatous Disorders recommendations for the use of methotrexate in sarcoidosis: integrating systematic literature research and expert opinion of sarcoidologists worldwide / J. P. Cremers et al. // *Curr. Opin. Pulm. Med.* 2013. Vol. 19. P. 545–561.

УДК 58:069.029:502.15(043.2)

Моложон К. О.

аспірант, викладач-стажист
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ФІТОІНДИКАЦІЯ ВПЛИВУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ПАРКУ НА БЕТА-РІЗНОМАНІТТЯ УГРУПОВАНЬ РОСЛИН ТРАВ'ЯНИСТОГО ЯРУСУ

Міста розростаються по всьому світу, і урбанізація вважається глобальною загрозою для біорізноманіття. Серед багатьох видів людської діяльності, що спричиняють втрату оселищ, урбанізація спричиняє одні з найбільших локальних темпів вимирання і часто призводить до зникнення переважної більшості місцевих видів [1]. Міські оселища по всьому світу стають все більш схожими за своєю структурою та складом, що призводить до гомогенізації екосистемних функцій [2]. Екологічні умови у містах демонструють послідовні зміни фізичних та біологічних параметрів вздовж градієнтів урбанізації [3]. Видове різноманіття, багатство та рівномірність угруповань рослин знижуються зі збільшенням інтенсивності урбанізації [4].

Рослинні угруповання чутливо реагують на розширення міст і тому слугують індикаторами землекористування людини. Система індикаторних видів Елленберга є загально визнаною і використовується для характеристики кліматичних, світлових та ґрунтових умов у Центральній Європі та за її межами [5]. Завдяки численним підтвердженням кореляціям з інструментальними вимірюваннями параметрів середовища, значення індикаторів Елленберга широко використовуються для різних екологічних аналізів [6].

В умовах міста, фітоіндикаційні оцінки вказують на те, що порівняно з великим лісом, малі лісові ділянки мають сухіший, багатший на поживні речовини і менш кислий ґрунт [7]. Види які частіше зустрічаються у міському середовищі мають вищі фітоіндикаційні оптимуми для рН ґрунту та вмісту азоту в ґрунті [8]. Фітоіндикація вказує на те, що фактор евтрофікації та антропогенної трансформації впливають спільно та призводять до зменшення різноманітності трав'яного покриву. Надходження поживних речовин призводить до підвищення доступності поживних речовин для рослин, що сприяє зростанню високих і конкурентоспроможних трав, які витісняють інші види рослин [9].

Метою дослідження було перевірити наступні гіпотези: 1) зміни умов середовища індуковані реконструкцією міського парку можна ідентифікувати за допомогою фітоіндикації; 2) реконструкція парку є драйвером змін рослинного покриву на рівні окремих полігонів а також у межах окремих полігонів; 3) інформаційна цінність фітоіндикаційних шкал зростає за умов антропогенних порушень середовища. Дослідження проводилося в рекреаційній зоні Ботанічного саду Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (Україна) (48.43°N 35.05°E). У міському парку була проведена реконструкція на площі 2,8 га. Рослинний покрив був описаний у межах двох полігонів в зоні яка зазнала реконструкції (полігони a, b) та у межах двох полігонів з території де реконструкції парку не було (c, d). Кожен полігон складався зі 105 пробних точок. Точки були розташовані вздовж 7 трансект по 15 точок у кожній. Відстань між точками в трансекті, а також відстань між трансектами, становила 3 м. Таким чином, рослинність була описана у 105 квадратах розміром 3×3 метри у кожному з полігонів. Проективне покриття рослин було оцінено візуально. На всіх ділянках всі види були ідентифіковані до видового рівня. Сіянци та саджанці деревних порід згодом були виключені з аналізу. Таксономія рослин базується на Euro+Med Plantbase.

При оцінці фітоіндикаційної шкали визначено зміни екологічних режимів, які виникають внаслідок реконструкції парку. Виявлено, що реконструкція призводить до суттєвої зміни

світлового режиму паркового насадження, що має прямий вплив на рослинний покрив та ґрунт. Більша кількість сонячної радіації в поєднанні з кращою продувемістю призводять до більшої інтенсивності випаровування води з поверхні ґрунту та зростанню його твердості. Зміни стану лісової підстилki у парку внаслідок реконструкції виступають фактором варіювання кислотності ґрунту. Реконструкція виступає провідним чинником, який визначає режим мінливості зволоження ґрунту та мікрокліматичних умов у парку. Загальні тенденції змін мікрокліматичних умов у парку внаслідок реконструкції можуть бути пояснені зменшенням щільності кронового простору через обрізку крон та видалення старих дерев. Реконструкція парку порушує перебіг довготривалих процесів які забезпечують структурування рослинного покриву, внаслідок чого відбувається часова та просторова розсинхронізація динаміки екологічних процесів. Збільшення “шорсткості” просторої мінливості рослинного покриву під впливом реконструкції супроводжувалось збільшенням видового різноманіття угруповання.

Список літератури

1. Vale TR, Vale GR. Suburban bird populations in west-central California. *J Biogeogr.* 1976 Jun;3(2):157.
2. Pickett STA, Cadenasso ML, Grove JM, Boone CG, Groffman PM, Irwin E, et al. Urban ecological systems: Scientific foundations and a decade of progress. Vol. 92, *Journal of Environmental Management.* 2011. p. 331–62.
3. Seto KC, Sánchez-Rodríguez R, Fragkias M. The New Geography of Contemporary Urbanization and the Environment. *Annu Rev Environ Resour.* 2010 Nov;35(1):167–94.
4. Alue BA, Salleh Hudin N, Mohamed F, Mat Said Z, Ismail K. Plant diversity along an urbanization gradient of a tropical city. *Diversity.* 2022 Nov;14(12):1024.
5. Dyderski MK, Wrońska-Pilarek D, Jagodziński AM. Ecological lands for conservation of vascular plant diversity in the urban environment. *Urban Ecosyst.* 2017 Jun;20(3):639–50.
6. Schaffers AP, Sýkora K V. Reliability of Ellenberg indicator values for moisture, nitrogen and soil reaction: a comparison with field measurements. *J Veg Sci.* 2000;11(2):225–44.
7. Godefroid S, Koedam N. How important are large vs. small forest remnants for the conservation of the woodland flora in an urban context? *Glob Ecol Biogeogr.* 2003 Jul;12(4):287–98.
8. Vallet J, Daniel H, Beaujouan V, Rozé F. Plant species response to urbanization: comparison of isolated woodland patches in two cities of North-Western France. *Landsc Ecol.* 2008 Dec;23(10):1205–17.
9. Mölder A, Schneider E. On the beautiful diverse Danube? Danubian floodplain forest vegetation and flora under the influence of river eutrophication. *River Res Appl.* 2010 May;n/a-n/a.

УДК 582.5

Павлишак Я. Я.

к. с.-г. н., доцент кафедри біології та хімії,

Демко І.

магістр

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

СЕГЕТАЛЬНА ФРАКЦІЯ ФЛОРИ ДРОГОБИЦЬКОГО РАЙОНУ

Синантропізація рослинного покриву стала одним із найнебезпечніших наслідків діяльності людини. Невід’ємною частиною синантропної флори є сегетальна фракція, що сформувалася з розвитком аграрної цивілізації. Сегетальна рослинність належить до наймолодших елементів сучасних ландшафтів. Вирощування різноманітних культурних

рослин в сільськогосподарському виробництві супроводжується появою у посівах бур'янів, небажаних рослин.

Видове різноманіття сеgetальної флори України за останніми дослідженнями має тенденцію до збільшення. У результаті забур'яненості сільськогосподарських угідь відбувається зниження врожайності культур на 25-30 %, через затінення культурних рослин, ускладнюється обробіток ґрунту, якість врожаю, а також викликають алергічні реакції [1, с.59; 4, с.251].

Слід, зазначити що бур'яни мають не лише негативне значення. Вони як інші рослини, виконують біосферні функції: захищають ґрунт від вітрової та водної ерозій, беруть участь в утворенні органічної речовини, регулюють газовий склад атмосфери, зменшують пошкодження культурних рослин грибовими хворобами та шкідниками тощо [3, с.14]. Як зазначає Бурда Р.І. [2, с.4], бур'яни агрофітоценозів є самостійним типом антропогенно-трансформованої флори, яка відрізняється по регіонах. Видовий склад залежить від географічного положення регіону та розвитку сільського господарства.

Метою роботи було дослідити сеgetальні угруповання, вивчити видовий склад сеgetальних рослин (посадка деяких культурних рослин, які вирощуються на присадибних ділянках с. Лішня Дрогобицького району). Методи дослідження польовий (метод пробних ділянок) та камеральний (визначення рослин).

Дрогобицький район характеризується досить сильним ступенем антропогенного тиску, який формують висока розораність регіону, розвинена сітка автомобільних доріг, а це впливає на природну флору.

Як свідчать отримані результати, сеgetальна флора налічує 52 види, які відносяться до 47 родів, 21 родини. У систематичному відношенні найчисельнішою за кількістю видів є родина *Asteraceae* 19 видів (36,5% від загальної кількості видів). Інші родини розміщуються в такому порядку з такою кількістю видів: *Brassicaceae* -7 (13,5 %), *Poaceae* - 4 (7,7 %), *Polygonaceae* - 3 (5,8%). Решта родин є одно-двовидовими, що становить 36,5 %.

Аналіз рослин за рясністю показав, що на досліджуваній території частка видів з високою рясністю становить 31,5 %. Такими видами є - *Convolvulus arvensis* L., *Stellaria media* (L.) Vill, *Daucus carota* L., *Polygonum aviculare* L., *Elytrigia repens* L., *Centaurea cyanus* L. Найбільше видів характеризується середньою рясністю, що вкривають біля 1/2 -1/5 площі, частка яких складає 46,7 % . Це: *Aedopodium podagraria* L., *Cirsium arvense* L., *Galinsoga parviflora* Cav, *Matricaria perforata* Merat та ін. Розпорошено зростає 21,8 %. До них належить - *Ononis arvensis* L., *Chenopodium album* L., *Equisetum arvense* L., *Euphorbia peplus* L., *Raphanus raphanistrum* тощо.

Список літератури

1. Бурда Р.І., Патика В.П. Моніторинг фітобіоти сеgetальних екосистем. *Вісник аграрної науки*. 2002. № 7. С. 59-63.
2. Бурда Р.І. Концепція сучасної науки про сеgetальні бур'яни. *Агроекологічний журнал*. 2002. №1. С. 3 -11.
3. Макух Я.П. Бур'яни чи кращі медоноси України? *Карантин і захист рослин*. 2014. № 9. С. 14-16.
4. Мар'юшкіна В.Я. Фітозабруднення в Україні: причини, наслідки та методи запобігання // *Рослини – бур'яни: особливості біології та раціональні системи їх контролювання в посівах сільськогосподарських культур*. К.: Колоб'іг, 2010. С.250 –255.

Дідик Н. М.

к. психол. н., доцент,
доцент кафедри психології освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Стрес стає невід'ємною частиною життя сучасної людини, призводить до негативних емоцій, психологічних проблем, руйнує стосунки з близькими, ослаблює імунітет, погіршує фізичне здоров'я. Щоб уникнути негативних наслідків стресу, потрібно мати високу стресостійкість. Особливо важливою стресостійкість є для фахівців соціономічних професій, які постійно перебувають під впливом як стресорів, що обумовлені соціальними стосунками професій типу “людина-людина”.

Г.М. Дубчак вважає, що “професійна стресостійкість є інтегральною якістю фахівця як суб'єкта діяльності та необхідна для ефективного здійснення будь-якої професійної діяльності, і навпаки, оволодіння фахівцем спеціальними вміннями, зумовленими специфікою різних компонентів діяльності, підвищує рівень його стресостійкість” [2, с. 44]. Професійна стресостійкість є окремим видом психічної стійкості, що виявляється при дії професійних стрес-факторів, їх специфічність буде визначатися конкретним видом професійної діяльності [2].

Стресостійкість як професійно значущу якість досліджували: М. Е. Білова, О. О. Когут, В. М. Корольчук, В. М. Крайнюк, С. М. Миронець, А. Псатій та ін.

Стресостійкість – здатність людини справлятися із вимогами, що передбачають відповідні обставини. В. М. Корольчук розглядає стресостійкість особистості як структурно-функціональну, динамічну, інтегративну властивість особистості, як результат трансактного процесу зіткнення індивіда зі стресогенним фактором, що включає процес саморегуляції, когнітивну репрезентацію, об'єктивну характеристику ситуації та вимоги до особистості [4]. За визначенням М. Е. Білової, стресостійкість – складна інтегральна властивість особистості, взаємопов'язана з системою елементів, представлених комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних, особистісних якостей, що забезпечують можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи при цьому ефективність функціонування [1, с. 9]. На думку О.О. Когут, “стресостійкість особистості – системно-інтегративна властивість особистості, яка забезпечує прогнозованість психобіологічних реакцій на стрес, надає можливість здійснювати якісний профвідбір працівників небезпечних для життя й здоров'я професій; підтримує оптимізацію соціокультурних та організаційно-поведінкових стратегій подолання надскладних і надзвичайних ситуацій; забезпечує навичками надання психологічної допомоги людям, що потерпають від небезпечних ситуацій; сприяє здійсненню ціннісно-сміслових трансформацій постстресових наслідків, які мотивують на подолання небезпечних ситуацій” [3, с. 33]. А. Псатій поняття “стресостійкість” описує як “сукупність особистісних якостей, що дають працівнику можливість переносити значні інтелектуальні, вольові та емоційні навантаження, зумовлені особливостями професійної діяльності, без особливих шкідливих наслідків для діяльності, оточення та власного здоров'я” [5, с. 29].

Більшість дослідників описують такі риси стресостійкості: сила нервової системи, висока самооцінка, рухливість нервових процесів, врівноваженість нервових процесів, низький рівень тривожності, гендерні характеристики, висока мотивація на ефективність діяльності, внутрішній локус контролю, високий рівень самоорганізації особистості, самостійність, відповідальність, орієнтація на цілі діяльності, впевненість у собі.

В. М. Корольчук вважає, що основними внутрішніми чинниками розвитку стресостійкості особистості є: Я-концепція особистості, інтернальний локус контролю, когнітивний розвиток, розвиненість комунікативної сфери, змістовні характеристики структурних компонентів стресостійкості особистості [4]. Типовий профіль стресостійких осіб характеризується високим рівнем урівноваженості, впевненості й активності, емоційно-вольового самоконтролю, низьким рівнем стресочутливості, особистісної і ситуативної тривожності, високими показниками мотиваційної сфери, загальної та професійної інтернальності, готовності до діяльності, високим рівнем функціональних можливостей нервової системи, високим рівнем асертивності, активності, просоціальності, пошуком соціальних контактів та соціальної підтримки [4].

У дослідженні М. Е. Білової доведено, що особи з високим рівнем стресостійкості характеризуються високим ступенем розвитку когнітивно-інтелектуальних якостей: гнучкістю мислення; умінням зосередитися; емоційною стійкістю, середнім рівнем тривожності, агресивності, переважанням позитивного емоційного фону настрою, інтернальним локусом контролю, діловою спрямованістю особистості, помірно-оптимальною поведінковою активністю [1]. Особи з низькою стресостійкістю характеризуються емоційною нестійкістю, домінуванням негативного емоційного фону настрою, занадто високим або зниженим рівнем особистісної тривожності; високим або зниженим рівнем агресивності; екстернальним локусом суб'єктивного контролю.

Отже, стресостійкість – це складна інтегральна властивість особистості протистояти стресогенним факторам, включає процес саморегуляції, когнітивну репрезентацію, об'єктивну характеристику ситуації та вимоги до особистості.

Список літератури

1. Білова М. Е. Психологічні особливості осіб з різним рівнем стресостійкості (на прикладі працівників стресогенних професій) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2007. 21 с.
2. Дубчак Г. М. Порівняльний аналіз стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій. *Актуальні проблеми психології*. Том V. Випуск 15. 2015. С. 43-50
3. Когут О. О. Психологія стресостійкості особистості : монографія. Кривий Ріг : ДЮІ МВС України, 2021. 435 с.
4. Корольчук В. М. Психологія стресостійкості особистості : дис... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ, 2009. 511 с.
5. Псатій А. Стресостійкість. Київ : Шкільний світ, 2021. 104 с.

УДК 615.851:159.942.5

Дуб В. Г.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології

Купчин С. М.

студентка магістратури факультету історії, педагогіки та психології
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ОПАНУВАННЯ ТРИВОГИ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ CONSONANCE THERAPY

Сучасний світ наповнений чинниками, що викликають у людей зростання рівня тривоги, а в часи війни вона стає ще більш розповсюдженою. Механізм тривоги є основою інстинкту самозбереження і є нормальною реакцією на небезпеку, але у ситуації тривалого знаходження в таких умовах може призвести до шкідливих наслідків, завадити прийняттю об'єктивних рішень, викликати фізичні та психологічні проблеми, тому пошук способів її опанування набуває ще більшої важливості для забезпечення психологічного благополуччя

сучасних людей і вимагає знаходження методів, що ефективно працюють з її проявами та причинами виникнення.

Метод Consonance therapy авторства українського психолога, психотерапевта С. Ліпінської – це травма орієнтований і ресурс орієнтований метод. Цей метод містить в собі новітній підхід до вирішення проблеми людини, який одночасно працює з чотирма рівнями сприйняття: когнітивним (раціональне мислення, думки), смисловим (метафоричне мислення, духовність, сенси, самореалізація, творчість), емоційним (еволюційні програми виживання, що представлені гормональною, нервовою системами організму) та тілесним (м'язова, дихальна, моторна система) [2].

На когнітивному рівні в методі Consonance therapy клієнтам пропонується розвивати навик самоусвідомлення, що є здатністю скеровувати увагу на власні думки, образи, метафори, емоції, тілесні відчуття, поведінку і встановлювати зв'язок між ними, що навчає людину знаходити кореляцію між тим, як вона себе усвідомлює і відчуває з тим, як вона вирішує задачі, що стоять перед нею.

Щодо опанування емоційних станів, то в методі виокремлюється цілий блок за назвою “психогієна”, в якому прописані “тілесні маркери” базових простих емоцій, таких як страх, агресія, сум, радість та похідних від них, що полегшує клієнтам процес інтерпретації емоцій і пропонуються прийоми роботи з емоціями за допомогою доступних кожній людині інструментів: дихання, рух, звучання, а також з застосуванням образного мислення та творчості.

Важливим аспектом, на якому наголошує автор, є усвідомлене використання будь-якого інструмента, що відрізняє вираження емоції від її відреагування [1]. При усвідомленому проживанні емоції людина може регулювати глибину дихання, силу і об'єм власного руху, гучність та тривалість звучання, що дає їй відчуття контролю, а відповідно і безпеки.

В основі інтерпретації емоцій та роботи з ними за методом Consonance therapy лежить Система аналізу руху LMA / BF, використовується принцип протилежності і наступні категорії руху: напруження/розслаблення, важкість/легкість, швидкість/повільність, ритмічність/хаотичність, використання простору, дистанція.

Прийоми, що пропонуються в методі, є ефективними для опанування тривоги. Тривога як емоція – це така форма страху, що може виникати в ситуації небезпеки, невизначеності, коли явної загрози немає і невідомо, наскільки високою є ця загроза, та якою буде її тривалість. Тривога є нормальною реакцією, вона мобілізує організм для майбутніх дій. Це механізм виживання, який одночасно активізує:

- когнітивний рівень (з'являються тривожні думки, очікування несприятливого розвитку події);
- образний (людина уявляє собі картинки, пов'язані з можливою небезпекою та її наслідками);
- емоційний (підвищена збудливість, активізація);
- тілесний (поверхнєве дихання, напруження у м'язах, тремтіння, біль у тілі, проблеми з шлунково-кишковим трактом та ін.).

Коли небезпека триває, тривога є корисним механізмом захисту, що допомагає вижити, і, якщо загроза минула, тривога також поступово знижується та зникає. Якщо цього не відбувається, людині може бути потрібна допомога. Зауважимо також, що якщо особистість травмована, а її минулі травми не інтегровані, то навіть в стані безпеки вона не зможе заспокоїтися й буде відчувати тривогу. Тому необхідно не лише навчати людину тому як вона може виразити свої емоції, а й працювати з травмами та особистістю.

Для опанування тривоги як емоції за методом Consonance therapy важливо задіяти всі вище перераховані рівні, на яких вона активізується, і зробити це усвідомлено. Для того потрібно:

- дати визначення емоції, буквально її назвати;
- локалізувати в тілі місце, де тривога найбільш яскраво відчувається;

– описати тілесні відчуття, що супроводжують тривогу в момент, коли аналізуємо свій стан, наприклад, це може бути відчуття напруження у м'язах, утруднене дихання, стискання;
– після цього, виразити цю емоцію за допомогою дихання і руху. Дихати важливо з акцентом на видиху, а рух може включати в себе розтрушування тіла, розтирання, напруження з подальшим розслабленням і поступовим заземленням.

Таким чином, людина вчиться ідентифікувати емоцію страху та тривоги, визначати її рівень, знаходити можливості для того, щоб емоція була виражена за допомогою тіла через дихання, рух або звук, і отримує можливість приймати усвідомлені рішення про подальші дії.

Опанування людиною навичок психогієни зміцнює особистість, а навичка самоспостереження на всіх рівнях розвиває вміння об'єктивно оцінювати власні стани та більш осмислено реагувати на події. В методі Consonance therapy ставиться акцент на роботі з особистістю, що свідомо керує своїми емоціями та поведінкою.

Список літератури

1. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: *монографія*. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с.
2. Зливков В., Ліпінська С., Лукомська С. Сучасні тренінгові технології: інтегративний підхід. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2020. 210 с.

УДК 159.9:005.32 (01)

Кравченко В. Ю.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри суспільних наук,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЕНЕРДЖАЙЗЕР ТА АЙСБРЕЙКЕР – ПСИХОТЕХНІКИ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТІ

Для реалізації освітньої, розвивальної та виховної мети на заняттях у вищій школі застосовують активні методи навчання. Вони активізують діяльність студентів на занятті та сприяють розвитку когнітивних здібностей та вольових рис характеру особистості. На сьогоднішній день їхнє різноманіття створює умови для цікавого й включеного навчання у закладах вищої освіти. Однак потрібно зауважити, що важливим елементом, якому надавалося мало уваги з точки зору наукових досліджень, є стимулювання внутрішньої активності студентів, активізація енергетично-потенційної частини особистості, тобто енергетизація та динаміка емоційно-вольових проявів особистості студента на занятті.

Існують різні психотехніки для активізації енергії студента у навчанні з метою задоволення його соціально-духовних потреб. Адже зрозумілим є те, що чим більш емоційно-захопливим буде включення студента в освітній процес, тим швидше будуть усвідомлені потреби особистості, а отже реалізовані його навчальні цілі.

До таких психотехнік належать енерджайзер та айсбрейкер. Терміни беруть початок з тренінгової та командної роботи в бізнесі. Однак на сьогоднішній день уже застосовуються і в педагогічній психології.

Енерджайзер – це методики та вправи для активізації енергії особистості. Реалізуються вони через комунікативні завдання, дидактичні ситуації та вправи, зміст яких пов'язують з темою, що вивчається. Енерджайзер створює умови для активності та викликає саморефлексію, що поєднує зовнішній і внутрішній фактори навчання. Прикладом енерджайзера може бути: привітання в творчій формі, знайомство зі студентами, вправи на увагу, руханки, вправи проти втоми, вправи на розслаблення (проти напруження і агресії) тощо.

Айсбрейкер – в перекладі означає “той, що ламає лід” (“психологічний криголам”), психотехніка, що служить для зближення людей, для створення позитивної психологічної атмосфери, для “розморожування” студентів на початку роботи на занятті. Доречним є використання айсбрейкера на початку заняття і на точках-зав'язках в динаміці роботи групи,

що активізує увагу та енергію студентів. Прикладом айсбрейкера є вправи на встановлення довіри (спільні точки дотику викладача і студента), невербальні знаки зближення та прихильності один до одного, підкреслення позитивного та морально-естетичного під час роботи на занятті, окреслення моментів співбуття (спільності), роз'яснення значення виконання вправ і завдань тощо [2].

Ще більшого значення набувають енерджайзер та айсбрейкер, коли викладач зі студентами не забувають на занятті дбати про ментальне здоров'я та стабільний емоційний стан, оскільки навчання у закладі вищої освіти передбачає великі психічні навантаження та ще й в умовах війни. Тому ці психотехніки можуть слугувати вербальним та невербальним супроводом підтримки стресостійкості в освітньому процесі [1, с. 43; 3, с. 183].

Отже, енерджайзер та айсбрейкер - психотехніки активності студентів на занятті, що психологічно супроводжують взаємодію викладача та студентів і сприяють енергетизації особистості студента та розкриттю його внутрішнього потенціалу. Подальшими нашими науковими дослідженнями буде вивчення методів та методик самопомоги щодо збереження ментального здоров'я та стресостійкості.

Список літератури

1. Кравченко В.Ю. Довіра як складова життєстійкості особистості. *Virtus: Scientific Journal. Editor-in-Chief M.A. Zhurba*. November # 18, 2017. P.42 –45.
2. Кравченко В.Ю. Тренінг розвитку довіри. Івано-Франківськ. 2010. 80 с.
3. Шеремета В.Ю. Невербальна комунікація як чинник інтерпретації довіри-недовіри у структурі міжособистісних відносин. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ. 2007. Вип. 12. Ч. 2. С. 180-185.

УДК 159.923.

Спринська З. В.

к. психол. н., доцент,

доцент кафедри психології

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

Сея М.

студентка факультету історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

ТРИВОЖНІСТЬ ТА ЇЇ ВИДИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасному суспільстві люди часто зустрічаються із невідомістю, непередбачуваністю, стрімкими змінами умов праці та життя, із необхідністю сприймати великий потік інформації, через роботу у Інтернет середовищі, рекламу, соцмережі. Ці фактори можуть впливати на збільшення рівня тривожності.

Проблеми, що пов'язані із тривожністю можуть розглядатись на різних рівнях: фізичному, емоційному, когнітивному, особистісному рівні загалом, ситуативному та соціальному рівні.

Безпека є однією із базових потреб за теорією А. Маслоу і тривога необхідна для того, щоб захищати від небезпек, остерігатись невідомості та прагнути відомості. Тому ситуативну тривожність Ч. Спілбергер поділяє за рівнем вираженості: низька, помірна, висока.

Тривожність описують як сприйняття нейтральної ситуації за загрозливу, що призводить до відповідної поведінкової реакції уникнення небезпеки. З. Фрейд охарактеризував тривожність, як неприємне емоційне відчуття, що є реакцією на небезпеку, та виникає через зіткнення біологічних потягів із соціальними нормами, а також через відчуття очікування та невідомості.

Тривожність поділяють на особистісну, яка не такою мірою залежить від обставин, та ситуативну, яка залежить від ситуації. Питання визначення до якого рівня належить тривожність: ситуативного чи особистісного є дискусійним. Тому, що діагностована тривожність може бути формою як ситуативної, так і особистісної тривожності.

Ситуативна тривога – це емоційні переживання людини у конкретний, визначений, обумовлений період часу, які є реакцією на ситуацію и обставини, про це говорить Ю. Ханін. Ч. Спілбергер визначає особистісну тривогу як тенденцію до сприйняття широкої вибірки ситуацій як загрозливих.

Поняття тривоги та тривожності є взаємопов'язаними, про що говорить наукова література. Наприклад, тривога на думку Ч. Спілбергера є емоційним станом, який виникає у відповідь на невідомість та небезпеку, когнітивно він сприяє думкам та очікуванням розвитку ситуації за ненайкращим сценарієм та загалом призводить до напруження.

Якщо тривога (психічний стан) відбувається регулярно то може сформуватись особистісна характеристика – тривожність (якість особистості), як схильність особистості до підвищеного рівня тривоги, очікування загрози, та можливих відповідних когнітивних переконань, щодо сприйняття реальності.

Загалом, існують різні погляди на історію виникнення та пояснення понять тривоги та тривожності. Вони можуть мати під собою, як основу - почуття схвильованості, через відсутність почуття безпеки. До прикладу, К. Роджерс вважав, причиною виникнення тривоги – конфлікт між Я-ідеальним та Я-реальним і як наслідок цього конфлікту, стурбованість і тривожність. Л. Лепіхова визначає причиною виникнення тривожності недостатню адаптивність психофізіологічних механізмів, через це посилення активації нервової системи та неадаптивні поведінкові реакції.

К. Хорні вбачає першопричину появи тривожності у проблемних стосунках дитини з батьками у дитинстві (базальна тривожність) [2]. А. Адлер писав про виникнення тривоги у наслідок невдалого соціального досвіду та незадоволення бажань [1].

Також наслідками дії підвищеного рівня тривожності на особистість, на соціальному рівні, виділяють зниження самооцінки людини, зниження впевненості у собі, складність у прийнятті рішень, проблеми у сфері мотивації. Через недовіру до соціуму, внаслідок тривожності, можуть виникати дезадаптивні думки і переконання, реакція уникнення і тоді ця реакція перешкоджає особистісному розвитку та соціальним взаємодіям. Через що з'являється пасивність людини, зниження працездатності, слабка резильєнтність. Багато ресурсів йде на толерування тривоги, також через те, що оточуюче середовище не викликає довіри у людини може скластись копінг-стратегія, щодо гіперконтролю середовища.

Тривожність визначається як багатоаспектний феномен, який функціонує на двох рівнях: психологічний рівень, як внутрішня напруга та фізіологічний рівень, як органічний стан (посилене серцебиття, швидке дихання, підвищений артеріальний тиск, та інші).

В. Райх розглядав цей феномен як психосоматичний [4].

Р. Мей, американський психолог, виділив мобілізуючу тривожність – посилення активності, збудження та адаптації та демобілізуючу тривожність – ступор, відсутність інтересу, негативні емоції [3].

Отже, тривожність визначається як багатоаспектний феномен або процес, який має у собі когнітивні, афективні, фізичні складові. Проявляється, як особистісна схильність та ситуативна реакція, коли оцінка ситуації людиною, визначається як потенційно небезпечна. Тривожність поділяють на мобілізуючу, яка сприяє адаптивним реакціям особистості та демобілізуючу, або деструктивну. Дослідниками розглядаються різні можливі першопричини виникнення особистісної тривожності. Для зниження високого рівня ситуативної тривожності використовують різні методи: тілесні техніки, що впливають на дихання, рухові техніки, техніки роботи з уявою, арттерапію.

Список літератури

1. Фурман А. Концепт досвіду в індивідуальній психології Альфреда Адлера. *Психологія і суспільство*. № 3 (49). Вид-во: ТНЕУ, 2012.
2. Хорні К. Наші внутрішні конфлікти. Конструктивна теорія неврозу. Вид-во: Сварог, 2023.
3. May, R. *The Meaning of Anxiety*. W. W. Norton & Company, 2015.
4. Reich. W. Farrar, Straus and Giroux; Third Edition, Enlarged, 1980.

УДК 159.923.

Спринська З. В.

к. психол. н., доцент,

доцент кафедри психології

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

Дем'янчик Т. Г.

студентка факультету історії, педагогіки та психології

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні на території України, де більше двох років триває повномасштабна війна, а вибухи чутно майже у кожній області, більшість населення втратили почуття базової безпеки та щодня живуть у напрузі від невідомості, що буде завтра. Такі запитання як “чи вціліє наш дім?”, “чи повернеться він з фронту?”, “чи прокинусь я завтра?” – на жаль, стали жорстокою реальністю у нашій країні. Війна в Україні спричинила значні руйнування та людські жертви, а також суттєво вплинула на психоемоційний стан людей, особливо підлітків.

Такі реалії різко підвищують рівень стресу та тривожності у підлітків, спричиняють травми, потрясіння, інші психологічні проблеми та можуть призвести до розвитку депресії, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), розладів харчової або сексуальної поведінки тощо.

Окрім війни кожний підліток переживає також характерну для нього вікову кризу. У цей період в особистості дитини відбуваються складні і суперечливі зміни, на підставі чого його ще називають перехідним, критичним, важким [1, с. 192].

Такий непростий час у житті підлітка пов'язаний з руйнуванням попередніх уявлень про світ, змін власних інтересів та хобі, стосунків з оточуючими та просто перехід на новий життєвий етап. Відбуваються такі зміни доволі швидко, саме тому розвиток таких подій має доволі бурхливий характер. Майже завжди це супроводжується появою у підлітка суб'єктивних труднощів [1]. В умовах війни є значно більше складнощів переживання власного періоду життєствердності та бойових дій водночас. Саме тому в умовах невизначеності та хронічного стресу значно зростає ризик девіантної поведінки у підлітків.

Одним із аспектів впливу на розвиток такої поведінки є втрата цінностей та ідентичності. Військові дії та загроза життю можуть спричинити травматичні досвіди, які впливають на психічне здоров'я підлітків. Це може призвести до втрати віри у світ, себе та інших. Війна може призвести до руйнування соціальних структур, включаючи сім'ю, школу та інші установи. Багато хто втратив домівку, родичів, друзів, вимушено переїхав у інше місто чи країну. Така дезінтеграція та дезорієнтація у власних цінностях, втрата зв'язку зі звичними джерелами своєї ідентичності та часто вимушені дії можуть призвести до втрати довіри та як наслідок, до самодеструктивної чи асоціальної поведінки.

Умови війни можуть призвести до руйнування соціальних мереж та підтримки, що може призвести до почуття відчуження та самотності серед підлітків. Втрата контролю над ситуацією та почуття власної безпорадності часто може причиною агресивної поведінки чи девіантних сексуальних практик.

Не менш важливу роль відіграє також і втрата можливості навчатися та відвідувати навчальні заклади, які є невід'ємною частиною соціалізації підлітків та формування їх, як особистостей. Перехід на онлайн навчання, втрата друзів та близького кола спілкування може підштовхнути підлітків до пошуків нових, деколи небезпечних знайомств чи, навпаки, постійне перебування вдома призведе до замкнутості та відчуженості і як наслідок, до ігрової чи Інтернет залежності.

Підлітки, що бачили війну на власні очі, перебували в умовах постійних вибухів, голодування, а деколи і антисанітарії та холоду є травмованими та вразливими, а отже,

можуть стати підлітками з посттравматичним стресовим розладом, який починає проявлятися вже після пережитих подій.

Близько третини людей, які пережили такі травматичні події страждають від посттравматичного стресового розладу. ПТСР – це серйозний психічний розлад, який може значно впливати на життя людини і є руйнівним для неї. Він часто супроводжується змінами в думках, емоціях та поведінці [2, с. 8]. Це може призводити до спотворення або витіснення спогадів про саму подію, стійких негативних емоцій, таких як страх, гнів чи тривога, відчуттям відчуження та відокремленості, втрати відчуття безпеки, зниженням зацікавленості до життя та неспроможністю переживати позитивні емоції, таких як щастя чи радість.

ПТСР може нести за собою дратівливість та спалахи гніву, ризиковану і самоушкоджуючу поведінку. Також можуть бути проблеми з концентрацією уваги, перебільшена реакція переляку, порушення сну.

Це все та інші симптоми посттравматичного стресового розладу можуть також призвести до інших проблем, таких як: депресія, психотичні епізоди, за яких постраждалий веде себе агресивно та неконтрольовано, тривожні розлади, наприклад панічні атаки чи фобії, зловживання алкоголем, наркотиками чи схильність до інших залежностей, психосоматичні розлади та асоціальна поведінка.

Аби уникнути або принаймні мінімізувати подібні наслідки слід докласти максимум зусиль до профілактики девіантної поведінки у підлітків чи її покращення, у разі виникнення такої. До таких способів належать:

- створення сприятливого середовища в сім'ї, а саме забезпечення емоційної підтримки підлітків від рідних та близьких, відкрите спілкування та довіра, формування позитивних стосунків. Дуже важливо, аби підліток не боявся відкритися батькам чи рідним, міг описати свої почуття і знати, що не буде засудженим за свої думки чи дії.

- спонукання до здорового способу життя. Достатня кількість сну, правильне харчування, заняття спортом та прогулянки на свіжому повітрі допомагають знижувати рівень стресу та відволіктися від поганих, нав'язливих думок.

- залучення до волонтерської, соціальної роботи. В умовах війни важливо дати зрозуміти підлітку, наскільки потрібним є допомога в такий час. Окрім того, спільна праця та загальна мета допомагає соціалізації та дисциплінує.

- навчання методам подолання стресу та емоційних труднощів. Наприклад: ведення щоденника, медитація, практика вдячності, аналіз своїх емоцій, арт-терапія тощо.

- профілактичні розмови щодо небезпечного впливу алкоголю, тютюну, наркотиків та бесіди щодо сексуальної освіти підлітка можуть вберегти його від залежностей чи травматичного сексуального досвіду.

- робота з психологом, за наявності такої потреби. Дуже важливо, не пропустити момент, коли підлітку потрібна стороння допомога та вчасно її надати. З вирішенням деяких проблем може допомогти лише кваліфікований спеціаліст.

Таким чином, питання девіантної поведінки підлітків в умовах війни є досить актуальним, адже війна – це складний і травмуючий досвід у житті кожної людини, а особливо, підлітків. Проте слід пам'ятати, що девіантна поведінка – не вирок і завдяки спільним зусиллям та згуртованості її можна подолати та дати шанс підлітку на щасливе майбутнє.

Список літератури

1. Вікова психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
2. Горбунова В. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Центр психічного здоров'я та травматерапії “Простір Надії”, 2017. 26 с.
3. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу “Психологія девіацій” для студентів спеціальності “Соціальна педагогіка” у двох частинах. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 193 с.

УДК 579.2

Медвідь Х. Я.

ст. 2 курсу

Національний університет “Львівська політехніка”

Крвавич А. С.

к.т.н.

Національний університет “Львівська політехніка”

**ЕКСТРАКЦІЯ ЦЕРАЗИ З ЛИЧИНОК *GALLERIA MELLONELLA* ТА
КУЛЬТУРИ *BACILLUS CEREUS*, ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ
ПРОТИТУБЕРКУЛЬОЗНОЇ АКТИВНОСТІ ФЕРМЕНТУ З РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ**

Вступ. На даний час в Україні та світі актуальною є проблема антибіотикорезистентності мікроорганізмів. Дотичною до неї є проблема поширення туберкульозу, на що згубно впливають умови війни.

За даними ДУ “Центр громадського здоров’я Міністерства охорони здоров’я України” у 2023 році кількість уперше зареєстрованих в Україні захворювань на туберкульоз, включно з його рецидивами, становила 19 851, або 48,4 на 100 000 населення, що на 7,3% більше аналогічного показника 2022 року (18 510, або 45,1 на 100 000 населення)[1].

Лікування туберкульозу вимагає застосування антибіотиків 1, 2, 3 ряду і є довготривалим та складним для організму людини, оскільки може викликати побічні реакції.

Таке складне лікування пояснюється стійкістю палички *Mycobacterium tuberculosis* завдяки її воскоподібній оболонці.

Galleria mellonella (воскова міль) – це єдиний еукаріотичний організм, який має фермент, що руйнує віск. Цей фермент - цераза, що належить до групи ферментів естераз (естерази – група ферментів, що каталізує гідроліз і синтез складних ефірів у тваринних і рослинних організмах [4]). Його можна отримати за допомогою ацетонової екстракції з личинок *Galleria mellonella*.

Про цілющі властивості екстракту личинок воскової молі в народній медицині відомо ще з XVII ст. Він здавна використовується для лікування серцево-судинних захворювань, а також у ролі геріатричного та протитуберкульозного засобу. Могутнім поштовхом до наукового вивчення лікувальних властивостей личинок *Galleria mellonella* стали дослідження І.І. Мечникова, який у свій час працював над створенням протитуберкульозної вакцини [2]. У нашому дослідженні ми спробуємо дати нове життя та довершити його ідеї.

Мета дослідження. Метою даної роботи є вивчення методів виділення ферменту церази з *Galleria mellonella* та *Bacillus cereus*, дослідження та порівняння протитуберкульозні властивості ферменту, отриманого з двох різних джерел.

Матеріали та методи досліджень. Сировиною безпосередньо будуть слугувати живі личинки *Galleria mellonella* та жива культура *Bacillus cereus*. Обидві сировини ми гомогенізуємо, висушимо та проведемо багатоступеневу екстракцію ацетоном та етером за методикою для екстракції естераз[3]. Після цього ізолюємо фермент центрифугуванням з додаванням Тріс буфера (триметаміну), сульфату амонію за методикою [3].

Очікувані результати. Очікуємо на високу протимікробну, зокрема протитуберкульозну активність ізольованого ферменту, що може відкрити нові горизонти у сфері альтернативних антибактеріальних препаратів.

Список літератури

1. Статистика з туберкульозу. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*: [сайт]. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz/statistika-z-tb#:~:text=%D0%97%D0%B0%D1%85%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%8E%D0%B2%D0%B0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B7%20%D1%83,3%20191%20%E2%80%94%20%D1%83%202022>.

2. Горчаков В. Ю., Бондар Н. О. Профілактичні засоби підтримки здоров'я людини. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2009. №862. С. 46.

3. Salmah Juraimi. The esterases of the *Galleria mellonella* larvae: A thesis. Western Kentucky university, 1986. 11с.

4. Естерази. *Sutura*: [сайт]. URL: <https://sutura.org.ua/glosari/esterazy/>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНОЛОГІЙ**

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
(частина 1)
м. Біла Церква,
20 березня 2024 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Надруковано у ПП “Астрія”
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4
Наклад 100 шт. Замовлення 2125-09
Підписано до друку 20.03.2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri Light.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 4,6

Видавництво ПП “Астрія”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП “Астрія”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089

Всі права захищені.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.
Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

